

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Jan Selén

Emsalö suomalaista perua?

Uudenmaan saariston ruotsinkielisten paikannimien etymologiaa

Nykysuomen pro gradu -tutkielma

Vaasa 2017

SISÄLLYS

KUVAT	2
SAMMANFATTNING	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Tavoitteet	10
1.2 Aineisto	11
1.3 Menetelmät	12
2 PAIKANNIMISTÖN TUTKIMUS	15
2.1 Paikannimi käsitteenä	15
2.2 Perinteinen paikannimien etymologinen tutkimus	16
2.3 Paikannimien luokittelu	17
2.4 Paikannimistön historiallinen dokumenttiarvo	17
2.5 Turunmaan saariston suomalainen lainanimistö	19
2.6 Paikannimiin liittyvät muut tutkimukset	22
2.7 Paikannimien systemaattinen tutkimusmenetelmä	27
2.7.1 Tavu- ja äännerakenteen merkintä	27
2.7.2 Tavurakenne ja sen muutokset	28
2.7.3 Ääntenmuutokset ja äännesubstituutiot	29
3 SUOMEN ASUTUSHISTORIA	30
3.1 Esihistoriallinen asutushistoria ja kielten kronologia	31
3.2 Arkeologian tulokset	32
3.3 Ruotsalaisten maahanmuuton ja kolonisaation taustatekijät	33
3.4 Varhaisimmat historialliset tiedot	35
3.5 Saamelaiset	36

4	SUOMALAISPERÄISET SAARENIMET	38
4.1	Perusosana <i>-salo</i>	38
4.1.1	Emsalö	39
4.1.2	Sarvsalö	41
4.1.3	Kejvsalö	41
4.2	Perusosana <i>-saari</i>	43
4.2.1	Växär	43
4.2.2	Simsalö	44
4.2.3	Haxalö	46
4.3	Perusosana <i>-luoto</i>	48
4.3.1	Makilo	49
4.3.2	Linlo	50
4.3.3	Ristlo	51
4.4	Perusosana <i>-maa</i>	51
4.4.1	Tirmo	52
4.4.2	Kadermo	53
5	YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	55
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	
	Liite 1. Paikannimien sijainti kartalla	65
	Liite 2. Saarten suhteelliset koot	66
	Liite 3. Pitkäsen (1986) tavorakennetaulukko	67
	Liite 4. Pitkäsen (1986) äännesubstituutiosääntöjä	69
	KUVAT	
	Kuva 1. Kirjoitusmuoto <i>Simsarij</i> kartassa vuodelta 1835 (Scharenberg 1835)	45

Kuva 2. Simalö peruskartalla (Maanmittauslaitos 2017)	45
Kuva 3. Haxalö ja sen koukunmuotoinen Brantudden-niemi (Maanmittauslaitos 2013)	47

VASA UNIVERSITET**Filosofiska fakulteten**

Författare:	Jan Selén
Avhandling pro gradu:	Emsalö suomalaista perua? Uudenmaan saariston ruotsinkielisten paikannimien etymologiaa
Examen:	Filosofie magister
Ämne:	Finska som andra inhemska språk
Årtal:	2017
Handledare:	Gun-Viol Vik, Jaana Puskala

SAMMANFATTNING:

De nuvarande ortnamnen i den nyländska skärgården är till stor del svenskspråkiga, men en del av dem har sina rötter i förhistoriska finskspråkiga namn. Det tyder på att den svenskspråkiga befolkning som anlände till området på 1100–1300-talen, dvs i slutet av järnåldern och den förhistoriska tiden, övertog finskspråkiga namn som redan var i bruk. Det i sin tur tyder på åtminstone någorlunda fredliga kontakter mellan nybyggarna och de människor de stötte på vid ankomsten, eftersom några ortnamn knappast hade kunnat flyttas över mellan språkgrupperna i annat fall.

Syftet med den här pro gradu-avhandlingen är att med språkvetenskapliga metoder undersöka några ortnamn som kan antas vara av finskspråkigt ursprung för att se ifall deras etymologi och ålder stöder antagandena om ursprunget. Undersökningen är en empirisk fallstudie, ett urval av olika typer av namn på öar granskas ingående, totalt 10 namn i fyra kategorier. I granskningen används resultat som andra forskare har kommit fram till kompletterade med egna analyser. En systematisk metod framtagen av Ritva Liisa Pitkänen är ett väsentligt hjälpmedel i analyserna. Med hjälp av Pitkänesens metod kan man på ett någorlunda enkelt sätt analysera hur stavelse- och ljudförändringar skett i namnen så att de fått sin nuvarande form. Uppgifter om hur Finland befolkats används tillsammans med andra tillgängliga historieuppgifter för att avgöra hurdana förhållandena i Nyland var på 1100–1300-talen och hurdan verksamhet som förekom på öarna i skärgården och i deras omgivning.

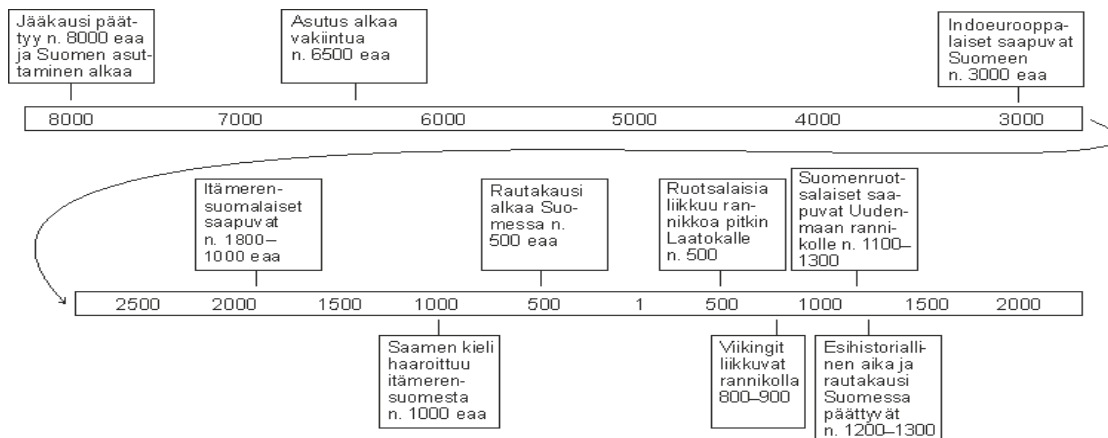
Eftersom inflyttningen skedde under förhistorisk tid är det svårt att med säkerhet få fram önamnens ursprungliga form och betydelse eller ens på vilket språk de givits. Några namn är ändå relativt tydligt av finskt ursprung, vilket stöder undersökningshypotesen om att namn förts över mellan språkgrupperna under fredliga omständigheter.

NYCKELORD: nimistöntutkimus, paikannimet, nimeämisperusteet, asutushistoria

JOHDANTO

Uudenmaan saariston nykyiset paikannimet ovat suurimmalta osin ruotsinkielisiä, vaikka jotkut niistä johtavat juurensa esihistoriallisista suomenkielisistä nimistä. Tämä johtuu vakiintuneen näkemyksen mukaan siitä, että nykyinen ruotsinkielinen asutus on saapuaan alueelle rautakauden ja esihistoriallisen ajan lopulla (1100–1300-luvuilla) ottanut käyttöönsä jo olemassa olevia suomenkielisiä paikannimiä. (Zilliacus 1989: 49.) Tässä tutkielmassa pyrin osoittamaan, että näin on voinut tapahtua. Työkalunani on kielitiede, mutta merkittävä osa on myös historian ja varsinkin asutushistorian tutkimuksella.

Kuviossa 1 on aikajanamuodossa tämän tutkielman kannalta tärkeitä ajankohtia Suomen asutuksen historiassa, alkaen jääkauden päättymisestä noin 10 000 vuotta sitten, eli n. 8000 eaa. Kuvion tiedot ovat peräisin tässä tutkielmassa käytetyistä lähteistä (Häkkinen 1996; Selén 1996; Huurre 2009; Heikkilä 2014).

Kuvio 1. Tärkeitä ajankohtia Suomen asutuksen historiassa

Nykyisten suomenkielisten suomalaisten kielelliset esi-isät eli itämerensuomalaiset saapuivat Suomen eteläosaan n. vuoden 1500–1000 eaa tienoilla (Kallio 2006), mahdollisesti jo 1800 eaa (Heikkilä 2014: 268–269). Indoeurooppalaista/germaanista kieltä, ja myös saamen kielen esiasetta, puhuvia asukkaita oli todennäköisesti jo paikalla, koska

länneistä tulevien geenien osuus suomalaisessa väestössä on n. 75 % (Häkkinen 1996, vrt myös Udd 2002: 149). Jostakin syystä germaanista kieltä puhuneet asukkaat vaihtoivat ilmeisesti kielensä uralilaiseen itämerensuomeen, vaikka germaaninen väestöryhmä oli suurempi. Mikko K. Heikkilä on esittänyt syyksi sen, että Suomeen saapuneet uralilaiset olivat jo pronssikausitasolla, kun taas Itämeren koillispuolella asuneet indoeurooppalaiset vielä elivät kivikautta. Edistyneempi teknologia olisi siis vaikuttanut kielenvaihtoon itämerensuomen hyväksi. (Ks. tarkemmin 3.1.) Tämä edellyttää kuitenkin, että itämerensuomalaiset olisivat saapuneet jo n. 1800 eaa kuten Heikkilä esittää. (Heikkilä 2014: 268–270.)

Suomen kielessä esiintyy lukuisasti vanhoja germaanisista lainasanoja, mikä jopa antaa sellaisen vaikutelman, että nykysuomi olisi kahden kielen yhdistelmä. Morfologisesti kieli on uralilainen, mutta leksikaalisesti ja äänteellisesti kantagermaaninen. (Vrt Heikkilä 2014: 24–25.) Kielenvaihdosta huolimatta vanhojen germaanisperäisten paikannimien säilymiselle olisi siis Uudellamaalla hyvät edellytykset, ja ainakin muualla Suomessa näin on tapahtunut (Ainiala, Saarelma & Sjöblom 2008: 128–129; Heikkilä 2014: 267). Nykyisten suomenruotsalaisten saapuessa paikalle saariston läheisyydessä Uudellamaalla ei kuitenkaan ole ollut vakituista asutusta, tai sitä on ollut hyvin harvassa, läntisintä osaa lukuun ottamatta (Selén 1996: 32; Schalin 2008; Huurre 2009: 158). Jatkuvuutta asutuksessa ei näin ollen ilmeisesti ole ollut. Siksi voi olettaa, ettei suomalaista alkuperää olevia vanhoja nimiä yksittäistapauksia lukuun ottamatta ole mahdollista johtaa edelleen germaanisiin nimiin, vaikka sellaisiakin on kauan sitten ollut olemassa. Eli vanhat germaanisperäiset nimet ovat unohtuneet, kun paikallisia asukkaita ei ole ollut olemassa muistamassa niitä.

Ne suomenkieliset, jotka antoivat nykypäiviin saakka säilyneitä suomalaisperäisiä paikannimiä Uudenmaan saaristossa, eivät siis asuneet siinä vakituisesti, vaan liikkuiivat todennäköisesti siellä kausiluonteisesti antaen uusia paikannimiä tarpeensa mukaan (Häkkinen 1996: 6). Näiden nimien siirtyminen ruotsinkielisille uudisasukkaille on lähinnä tulosta uudisasukkaiden yhteyksistä saaristossa kausiluonteisesti liikkuneisiin ihmisiin, eikä yhteyksistä lähiympäristössä vakituisesti asuneisiin asukkaisiin. Jokien ja muiden vesiteiden varsilla on tilanne kuitenkin voinut olla toinen, koska vesitiet ovat ol-

leet kulkuyhteyksiä pohjoisempaan asuneisiin hämäläisiin ja kauppaa on käyty eri väestöryhmien välillä.

Tämän vuosituhannen alkupuolella käsitys Uudenmaan keskiaikaisesta asutustilanteesta onkin tarkentunut arkeologisten löytöjen myötä. Viljeltyä maata ja harvaa asutusta oli jonkin verran olemassa, kun uudisasukkaat saapuivat. (Kepsu 2005: 11–12; Haggrén 2011: 24; vrt myös Zilliacus 1989: 49; Vanhanen & Koivisto 2015.) Varsinais-Suomelta peräisin olevaa suomenkielistä asutusta on esiintynyt läntisimmällä Uudellamaalla Karjaalla saaristoon saakka (Kepsu 2005: 11, 14; Schalin 2008), ja hämäläisperäistä asutusta on saattanut esiintyä esimerkiksi Porvoonjoenlaaksossa jokisuuhun saakka (Westman 1935; Hiltunen 2001: 125).

Ei ole täysin varmaa, että oletetut suomalaisperäiset nimet todella ovat juuri suomalaisperäisiä, vaan eräiden mielipiteiden mukaan niiden joukossa saattaa olla eestiläisperäisiä¹ nimiä (esim. Nordling 2004). Porvoon pitäjä (siis myös Sipoo ja Pernaja) oli 1351–1428 eestiläisen Paadisten luostarin patronaattioikeuden alaisena, ja luostari on omistanut alueita myös mm. Inkoossa ja Kirkkonummella. Muistona tästä ovat *Munk*-nimet, mm. *Munkkulla* Kirkkonummella. (Kerkkonen 1945.) Luostarin toiminta on saattanut vaikuttaa sekä paikannimiin että hämäläisten mahdollisuuksiin asettua pysyvästi Uudenmaan saaristoon. On kuitenkin vaikeaa osoittaa todistettavasti eestiläisperäistä ainesta Uudenmaan nimistöstä (Hiltunen 2001: 128), varsinkin kun myöhäiskantasuomi on hajonnut itämerensuomalaisten kielten kantamuotoihin vasta ajanlaskumme ensimmäisen vuosituhannen aikana (Kallio 2006).

Ruotsalaisten maahanmuuttoa on usein pidetty kielteisenä asiana, koska on oletettu, että uudisasukkaat olisivat väkivalloin syrjäyttäneet alkuperäisiä asukkaita. Esimerkiksi Saulo Kepsu puhuu 'ruotsalaisinvaasiosta' teoksessaan *Uuteen maahan: Helsingin ja Vantaan vanha asutus ja nimistö* (2005). Jo se, että suomenkielisiä paikannimiä on siirtynyt uudisasukkaiden käyttöön, puhuu kuitenkin rauhanomaisemman yhteiselon puolesta.

¹ Kielitoimisto suosittelee nimimuotoa *Viro* ja *virolainen* *Eestin* ja *eestiläisen* sijasta. Tässä tutkielmassa käytän kuitenkin toiseksi mainittua muotoa, ks. perusteluni alaluvussa 1.3.

Uudenmaan saariston suomalaisperäisiä paikannimiä ei tietääkseni ole selvitetty yhtä perusteellisesti kuin Turunmaan saaristossa. Vuoden 2014 keväällä valmistunut kandidaatintutkielmani on lähtökohtana tälle pro gradu -tutkielmalleni, jossa lisään tutkittavien paikannimien määrää ja laajennan tutkimusmenetelmiä. Aineistoa ei kylläkään todennäköisesti ole yhtä runsaasti kuin Turunmaan saaristossa. Turunmaalla Ritva Liisa Pitkänen (1986) on käynyt läpi runsaat 70 000 paikannimeä ja löytänyt niiden joukosta 1008 todennäköisesti suomalaisperäiseksi oletettavaa nimeä, eli osuus on siellä alle 1,5 %. Uudellamaalla suomalaisperäisiä nimiä voisi olettaa olevan ainakin määrällisesti vähemmän kuin Turunmaalla sen johdosta, että asutus saaristossa ja sen välittömässä läheisyydessä ei ilmeisesti ole ollut jatkuvaa, ja saariakin on lähes puolet vähemmän (Saaristoasiain neuvottelukunta 2005: 5) (vrt. kuitenkin ala-luvussa 2.6 selostamani Ziliacuksen tutkimus, jossa suomenkielisten nimien osuus itäisellä Uudellamaalla on myös n. 1–1,5 %, eli suunnilleen sama kuin Pitkäsen tutkimuksessa). Nimien määrä on kuitenkin riittävä tälle tutkimukselle.

Tutkimuksellani pyrin vastaamaan kahteen kysymykseen: Onko ruotsinkielinen väestö saapunut Uudenmaan rannikolle n. 1100–1300-luvulla ja ottanut käyttöönsä joitakin jo olemassa olevia suomenkielisiä paikannimiä? Jos voidaan osoittaa, että osalla nimistä on suomenkielinen tausta, ja että nimet ikänsä puolesta ovat voineet syntyä ennen uudisasukkaiden oletettua saapumista, tämä on mahdollista. Ovatko kontaktit uudisasukkaiden ja mahdollisesti jo paikalla olleiden suomenkielisten asukkaiden välillä olleet väkivaltaisia vai rauhanomaisia? Mikäli vanhoja nimiä on siirtynyt uudisasukkaiden käyttöön, yhteiselon kahden kieliryhmän välillä on ainakin pääsääntöisesti täytynyt olla rauhanomaista, koska muuten vieraskielisiä nimiä olisi tuskin otettu käyttöön.

1.1 Tavoitteet

Tutkielman tavoitteena on ottaa tarkasteltavaksi nimityypin perusteella rajattu osa Uudenmaan saariston oletettavasti suomenkielistä alkuperää olevista nykyisin ruotsinkielisistä paikannimistä (ks. 1.2), tutkia niiden mahdollista suomalaisperäisyyttä esittämällä niille mahdollisimman luotettava etymologinen tausta sekä myös esittää arvio alkuperäisnimen iästä.

Suomalaisperäisellä tarkoitan tässä yhteydessä, että nimi on annettu esihistoriallisella ajalla, että sen alkuperän voi olettaa olevan suomenkielinen joko muodon tai muiden tutkijoiden esittämien tutkimustulosten perusteella, ja että se on ollut suomenkielisessä käytössä ruotsinkielisen väestön maahanmuuton aikaan. Nimellä saattaa toki olla vielä muinaisempia juuria jossakin toisessa kielessä. *Suomenkielisellä* tarkoitan niitä murteita, josta suomen yleiskieli kehittyi (Lehtinen 2007). *Etymologialla* tarkoitan sanojen alkuperän tutkimista ja niiden merkityksen muutosten selvittämistä (vrt. Koukkunen 2002).

1.2 Aineisto

Periaatteessa paikannimiä on voitu lainata kahdella tavalla, joko *mukaiillen* tai *kääntäen*. Mukailussa itse nimi on lainattu ja mukautettu foneettisesti ja morfologisesti lainanottajakieleen. Kääntäminen on taas epäsuoraa lainaamista, jossa nimi-idea ilmaistaan lainanottajakieleen käännettynä. Koska alkuperäisiä suomenkielisiä nimiä ei juuri ole säilynyt rinnakkain ruotsinkielisten nimien kanssa, käännettyä nimeä ei ole mitenkään mahdollista tunnistaa, joten sellaisia ei aineistossani ole. Nykyiset suomenkieliset nimet on lainattu takaisin tai käännetty myöhemmin. (Pitkänen 1986: 36.)

Olen poiminut Uudenmaan rannikon oletettavasti suomalaisperäisistä paikannimistä mukaan sellaisia ruotsinkielisiä nimiä, jotka alun perin ovat voineet olla saarten nimiä. Tällaisissa alkuperäisnimissä on esiintynyt *perusosana* (ks. 2.1) *salu*, *maa*, *saari*, *luoto* tai *kari* eli veden ympäröimää maa-aluetta tarkoittava sana. Nimet poimin kirjoista *Nylandska önamn i västra och mellersta samt östra Nyland intill språkgränsen* (Westman 1935) ja *Skärgårdsnamn* (Zilliacus 1989).

Tutkielman laajuus ei salli läheskään kaikkien oletettavasti suomalaisperäisten nimien ottamista mukaan, joita muiden tutkijoiden tulosten perusteella voisi olla satoja (ks. esim. Zilliacus 1966: 282–283; Zilliacus (1989), vrt. myös Pitkänen (1986)). Siksi olen valinnut niistä yksitoista nimeä, jotka kuuluvat neljään perusosakategoriaan (*salu*, *saari*, *luoto* ja *maa*). Olen valinnut nimet siten, että niitä on koko Uudenmaan alueelta, ja että niitä olisi jokaisessa kategoriassa yhtä monta. *Maa*-kategoriaan kuuluvia nimiä en kui-

tenkaan ole löytänyt kuin kaksi. Jos tutkimusta vielä laajennetaan tämän pro gradu -tutkielman jälkeen, kaikki Uudenmaan saariston paikannimet tulisi käydä läpi ja niistä olisi seulottava mahdollisesti suomenkielistä perää olevat nimet.

1.3 Menetelmät

Luonteeltaan menetelmäni on empiirinen, eli tutkin konkreettisia saarten nimiä. Pääosin tutkimus on laadullista (kvalitatiivista), tutkin siis saarten nimien etymologiaa, jotta saisin selville, ovatko ne alun perin voineet olla suomenkielisiä. Siinä on kuitenkin myös määrällisiä piirteitä, koska mainitsen alueen kaikkien saarten kokonaisuuden sekä muilla alueilla tehtyjen tutkimusten mukaisia arvioita alkuperäiskielten suhteista.

Kyseessä on selkeästi tapaustutkimus, koska olen valinnut hyvin rajatun nimityypin eli saarten nimet sekä niistä ensinnäkin vain muutaman nimikategorian ja niiden sisältä yhteensä n. parikymmentä nimeä. Pyrin osoittamaan ilmiön olemassaolon, ei sen laajuutta. Laajuuskin olisi kyllä hyvä selvittää, mutta Uudenmaan koko nimikannan tai edes sen osan tarpeeksi laaja analysointi on pro gradua laajempi hanke.

Historiatutkimusta tutkielma on siinä mielessä, että pyrin selvittämään tiettyä ilmiötä eli ruotsinkielisen väestön oletettua maahanmuuttoa n. 1100–1300-luvulla. Tutkiminen ei kuitenkaan voi rajoittua pelkästään tähän ajanjaksoon, koska paikannimien kehitystä on seurattava taaksepäin nykyajasta niin kauaksi menneisyyteen kuin on mahdollista, eli myös kyseisen ajanjakson ohi. On myös mahdollista, ettei jokin suomalaisperäiseksi oletettu nimi olekaan tarpeeksi vanha, jotta se olisi voinut olla käytössä ruotsinkielisten saapuessa Uudellemaalle. Näin ollen tutkimus on myös pitkäikäistutkimusta, eli pyrin selvittämään nimien alkuperää liikkuen ajassa taaksepäin nykyajasta menneisyyteen, nimenannosta saattaa olla satoja tai jopa tuhansia vuosia.

Nimien etymologian selvittämisessä esittelen ensin eri tutkijoiden esittämiä mahdollisia alkuperäisiä merkityksiä ja varhaisia kirjoitusasuja. Mainitsen myös käsiteltäville nimille esitetyt eestiläisperäiset selitykset, kun sellaisia olen löytänyt. Sen jälkeen pyrin selvittämään, ovatko esitetyt ehdotukset todennäköisiä. Pyrin myös itse rekonstruoi-

maan nimet niiden alkuperäiseen asuunsa nimien tavarakenteen ja nimien sisältämien äänneiden avulla. Sekä muiden esittämien ehdotusten arvioinnissa että omassa analyysissäni käytän apuvälineenä Pitkäsen väitöskirjassaan *Turunmaan saariston suomalainen lainanimistö* (1986) laatimaa säännöstöä (ks. tarkemmin 2.7) ja käytän myös väitöskirjan aineistoa *paralleelien* (rinnakkaistapausten) löytämiseksi.

Vaihtoehtoisia selityksiä punnitessani käytän vanhoja kirjoitusmuotoja ja analogiavertailuja oman aineistoni sisällä, ja vertailen nimiä myös Pitkäsen aineistoon. Kielitieteellisten menetelmien lisäksi hyödynnän historiatietoa ja tietoa luonnonolosuhteista. Käytän myös kaikkia löytämiäni vanhoja lähteitä, kuten karttoja, joista nimien vanhoja kirjoitusasuja ilmenee. Etnografisiakin piirteitä tutkimusmenetelmissäni on, koska paikanimien nimenantoperusteet ovat olleet riippuvaisia ihmisen toiminnasta alueella.

Maankohoamisen vuoksi on tarvittaessa käytettävä karttojen korkeuskäyriä hyväksi, jotta saadaan vihjeitä paikkojen maasto-olosuhteista nimenantoaikana. Suomenlahden alueella maa kohoaa n. 1–3 mm vuodessa, eniten lännessä ja vähiten idässä (Saarnisto 2002: 171; Haavisto-Hyvärinen & Kutvonen 2007: 11; Hakala 2013; vrt. myös Pitkänen 1990: 141). Siksi viiden metrin korkeuskäyrä näyttää rantaviivan sijainnin n. 1 700–5 000 vuotta sitten eli suurin piirtein vuosien 3000 eaa ja 300 jaa välillä, kun mm. lieterkerrostumia ja kohoamisen hidastumista ei oteta huomioon. Tämä tarkkuus on riittävä tätä tutkielmaa varten.

Käytän useita eri näkökulmia tutkimuksessani sattumanvaraisten tulosten välttämiseksi eli reliabiliteetin parantamiseksi. Tämä on tämänkaltaisessa tutkimuksessa erityisen tärkeää, koska nimien alkuperä on niin vaikeasti määriteltävissä. Mikäli eri tutkijat pääsevät edes samankaltaisiin tuloksiin, vieläpä eri menetelmin, tuloksen luotettavuus kasvaa.

Tulosten yleistettävyys ja siirrettävyys olisi sekin suotavaa. Tässä tapauksessa en kuitenkaan voi pyrkiä siihen missään vartenotettavassa laajuudessa. Tutkimuksen menetelmää voisi kylläkin soveltaa Pohjanmaan paikannimiin, ehkä Karjalankin, mutta ei ole olemassa kovin montaa vastaavaa seutua. Turunmaalla on jo osoitettu, että suomalaisperäisiä paikannimiä on olemassa (Pitkänen 1986). Kolonisaatiota kohdistui samana ajanjaksona kuitenkin Skandinaviasta muuallekin, esimerkiksi Grönlantiin, Manner-Eurooppaan ja Brittein saarille. Joten ehkä menetelmä olisi sovellettavissa sielläkin vaihtamalla

suomi paikallisiin kieliin. Toisaalta mm. Brittein saarten kyseisen aikakauden historiaa tunnetaan muutenkin huomattavasti paremmin kirjallisten lähteiden perusteella.

Voisi myös ajatella soveltamista täysin toisiin kieliryhmiin. Käytännössä tämän tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan ole laajasti yleistettävissä.

Uudellamaalla tarkoitan nykyisiä Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan maakuntia. Nykyisten valtioiden *Suomen*, *Ruotsin* ja *Eestin* nimiä käytän lähinnä maantieteellisessä mielessä, koska näitä valtioita ei ollut olemassa nykypäivän kaltaisina valtioina 1100–1300-luvulla. Käytän nimitystä Eesti Viron sijasta, koska haluan tehdä selväksi, että viittaaan maantieteellisesti ja historiallisesti koko Eestin alueeseen, enkä vain koillisiin Virun maakuntiin.

Käyttämäni ruotsin kielen eri kehitysvaiheiden jako on seuraava: *varhainen muinaisruotsi* n. 1225–1375, *myöhäinen muinaisruotsi* n. 1375–1526 ja *varhainen uusruotsi* 1526–1732. Jako perustuu Wessénin (1957) teokseen *De nordiska språken*.

2 PAIKANNIMISTÖN TUTKIMUS

Tutkielmani analyysiosassa keskityn paikannimien alkuperän ja iän selvittämiseen. Alkuperäisiä suomenkielisiä nimiä ei ole säilynyt rinnakkain lainautumisen jälkeen, joten selvittämistyö on kuitenkin vaikeaa. Ensin nimet ovat kehittyneet alkuperäiskielen muutosten mukaisesti, ja lainaamisen jälkeen ne ovat mukautuneet lainaajakielen äänne- ja muotojärjestelmään. Sen jälkeen ne ovat osallistuneet vieraan kielen muutoksiin. (Pitkänen 1986: 36.) Lisäksi nimet ovat siirtyneet ihmiseltä toiselle suullisesti. Vasta historiallisella ajalla nimet ovat saaneet kirjoitettuja asuja, ja nimien kirjoittajat eivät välttämättä ole olleet selvillä niiden merkityksestä.

Suomalaisperäiset nimet ovat olleet kirjoittajille erityisen haastavia, koska he eivät todennäköisesti yleensä ole osanneet suomea. Sen lisäksi suomen kieltä ei käytetty kirjoitettuna kielenä ennen 1500-lukua, jolloin Agricola julkaisi ensimmäiset painetut suomenkieliset kirjat (Vesikansa 1989: 57). Vasta sen yhteydessä alkoi Suomen yleiskielen kehittäminen, eri heimot puhuivat hyvinkin erilaisia murteita vielä 1800-luvun alkupuolella. Ensimmäisten painettujen tekstien oikeinkirjoitus perustuikin latinan, saksan ja ruotsin esikuviin. Näin ollen ei myöskään ollut olemassa johdonmukaista tapaa kirjoittaa suomenkielisiä paikannimiä, suomen kielen kirjoitusmuoto vakiintui vasta 1800-luvulla (Hakulinen, Ikola & Ravila 1967: 39). Varhaiset kirjoitusmuodot pitää siis nekin tulkita muiden kielten oikeinkirjoitustapojen perusteella.

Tässä luvussa esittelen perustietoa *paikannimitutkimuksesta* eli *toponymiasta* (Kiviniemi, Pitkänen & Zilliacus 1974: s.v. *paikannimi(stön)tutkimus*). Luvussa on myös yhteenvedo Pitkäsen väitöskirjassaan (1986) esittämästä systemaattisesta menetelmästä (ks. 2.7), koska olen hyödyntänyt sitä tutkielmassani.

2.1 Paikannimi käsitteenä

Paikannimi on paikkaa yksilöivä ilmaus. Sillä erotetaan kyseinen paikka muista paikoista. (Ainiala ym. 2008: 86; vrt myös Kiviniemi ym. 1974: s.v. *paikannimi*.) Sitä käytetään säännöllisesti samassa muodossa tietyn paikan *nimityksenä*, eli jotakin tarkoitta-

vana sanana (Kiviniemi ym. 1974: s.v. *nimitys*). Paikannimet ovat useimmiten kaksisaisia yhdyssanoja, muodostuen *perusosasta* ja *määriteosasta*. *Perusosa* on yleensä kyseisen paikan lajin ilmaiseva *appellatiivi* eli yleisnimi (Kiviniemi ym. 1974: s.v. *appellatiivinen*), kuten *salu* tai *järvi*. *Määriteosa* erottaa paikan muista samanlaisista paikoista, esimerkiksi *emä* tai *sarvi* (Emäsalo ja Sarvisalo), sekä *musta* tai *valko* (Mustajärvi ja Valkojärvi). (Ainiala ym. 2008: 98–97.) Paikannimi voi siis sisältää appellatiivin, mutta nimitys ei ole paikannimi, jos sitä käytetään paikan kuvaamiseksi ja luokitteliseksi, vaan tällöin se on pelkkä appellatiivi. (Zilliacus 2002: 167.)

2.2 Perinteinen paikannimien etymologinen tutkimus

Usein paikannimitutkijoiden hypoteesina on ollut, että kaikki paikannimet perustuvat jollain tavalla appellatiiviisiin ilmaisuihin (Zilliacus 2002: 145–157). Eli luonnollista tietä syntyneet paikannimet olisivat siis alkuaan olleet paikkaa kuvaavia. Kuvaavalla sisällöllä ei kuitenkaan välttämättä enää ole nimen käytön kannalta merkitystä. (Ainiala ym. 2008: 89.) Koska nimeämisestä saattaa olla satoja vuosia, luonnonolosuhteet ovat voineet muuttua merkittävästi. Kielikin on usein muuttunut siten, etteivät nimen sisältämien osien alkuperäinen tarkoitus enää ole selkeä, varsinkin jos nimi on annettu kielellä, jota nimen myöhemmät käyttäjät eivät ole osanneet.

Nimistöntutkijan työtä hankaloittaa se, ettei nimien antamiselle ole ollut olemassa mitään pakottavia sääntöjä. Paikkojen käyttötarkoituksen, nimenantajien motiivin ja nimenantajien nimi-ideoiden välillä ei välttämättä ole olemassa mitään yhteyttä (Zilliacus 2002: 145).

Tutkijan parhaana tukena ovat aina olleet *paralleelit*, jo selvitettyissä nimissä todetut kehitykset. Muutokset koskevat nimittäin yleensä monia nimiä. Käytännössä laajan aineiston kaikkien yksityiskohtien hallinta on kuitenkin vaikeaa. (Pitkänen 1986: 38.)

2.3 Paikannimien luokittelu

Kurt Zilliacus esitteli tutkimuksessaan *Ortnamnen i Houtskär: en översikt av namnförådets sammansättning* (1966) uudenlaisen systemaattisen nimistötutkimuksen suuntauksen (ks. myös 2.6). Siihen asti nimistötutkimus keskittyi perinteisesti lähinnä etymologian tutkimiseen. Nimiä luokiteltiin kyllä sen ohessa, mutta yleensä vain *nimeämisperusteiden* avulla. Nimeämisperusteella tarkoitetaan asiaperustetta, jonka mukaan nimi on annettu, esimerkiksi paikan sijainti, ulkonäkö tai käyttö (Kiviniemi ym. 1974: s.v. *nimeämisperuste*). Siten saatiin tietoa siitä, millaista sanastoa tutkimusalueen nimet sisältävät, mutta nimenmuodostukseen liittyvät syntaktiset ja morfologiset seikat jäivät lähes täysin huomaamatta. (Kiviniemi 1987: 13–14.)

Zilliacus (1966: 9) esittää, että nimenmuodostusperiaatteet ovat ensinnäkin muuttuneet aikojen saatossa, ja toiseksi erilaatuisille paikoille on annettu nimiä erilaisten periaatteiden mukaan. Esimerkiksi asutusten, saarten, lahtien ja karien nimenmuodostusperiaatteet ovat olleet samoja kunkin kategorian sisällä mutta erilaisia kategorioiden välillä. Nimenmuodostuksessa on ilmeisesti hyvin pitkälle käytetty *analogiaa*, samanlaatuiset paikat ovat saaneet samankaltaisia nimiä (vrt Kiviniemi ym. 1974: s.v. *analoginen*).

Zilliacus lähtee myös siitä, että yksittäinen nimi tulee tulkita osana tietyn alueen *nimijärjestelmää* eli alueen nimistöä systemaattisena kokonaisuutena (vrt. Kiviniemi ym. 1974: s.v. *nimijärjestelmä*). Hän näkee nimet ennen kaikkea yksilöivinä eikä kuvailevina. Nimet eivät välttämättä ilmaise jotain paikalle tyypillistä ominaisuutta, vaan nimenantajan kannalta on tärkeintä, että nimen avulla on mahdollista yksilöidä paikka. (Zilliacus 1966). Mutta vaikka nimi olisikin annettu mallin mukaan, sitä ei silti ole tapahtunut ilman nimeämisperustetta (Ainiala ym. 2008: 74).

2.4 Paikannimistön historiallinen dokumenttiarvo

Kiviniemen artikkeli *Nimistö Suomen esihistorian tutkimuksen aineistona* (1980) perustuu hänen esittämäänsä alustukseen Tvärminnessä 17. tammikuuta 1980 pidetyssä *Suomen kansan esihistorialliset juuret* -symposiumissa. Artikkelissa Kiviniemi tutkii pai-

kannimistön historiallista dokumenttiarvoa nimistöntutkimuksen teorian ja siihenastisten tutkimustulosten perusteella. Kiviniemi (1980: 320) toteaaakin, ”että jos Suomen kaikkien vanhojen paikannimien alkuperä olisi tiedossamme, monet Suomen esihistorian tutkimuksen nykyiset ongelmat olisi jo selvitetty”. Hän painottaa kuitenkin sitä, että edellytyksenä on nimistön säilyminen katkeamattoman asutuksen varassa ainakin osittain.

Nimistöntutkimuksen päätavoitteeksi on yleensä käsitetty nimien alkuperän selvittely. Kiviniemi määritteli kuitenkin tavoitteet laajemmiksi, eli hänen mielestään ne ovat nimenmuodostuksen ja nimien käytön selvittäminen osana kieltä ja kielenkäyttöä. Mutta kun nimistöä käytetään muiden tutkimusalojen aineistona, tavoitteetkin ovat toisenlaisia. Useimmiten ne liittyvät nimien historialliseen dokumenttiarvoon. Kiviniemi korostaa, ettei nimistö saisi olla vain sen selvittelyyn erikoistuneiden tutkijoiden tutkimusaineistona, koska tutkimuksen historia osoittaa, että nimistön perusteella on mahdollista saada aikaan merkittäviäkin tuloksia monilla tieteenaloilla. (Kiviniemi 1980: 319.)

Kiviniemen (1980: 320) mielestä nimistön arvo (esi)historiallisena lähteenä perustuu nimien alkuperäiskieleen, nimien sisältöön sekä nimien levikkiin ja typologisiin kriteereihin. Kun nimen alkuperäiskieltä selvitetään, lähdetään siitä, että Suomessa on suomalais-ugrilaisen väestön lisäksi ollut germaanista asutusta, ja että vaikutteita on saatu myös Baltiasta. Joistakin tuntemattomista esihistoriallisista kielistäkin on mahdollisesti olemassa jälkiä. Alkuperäiskieli ei kuitenkaan ole sama kuin nimielementin alkuperäiskieli. Esimerkiksi ovat itämerensuomalaiset jo esikristillisenä aikana lainanneet henkilönimiä ainakin germaaneilta. (Kiviniemi 1980: 320–321.) Varhaiskantasuomi ja esi-saame (Kiviniemi käyttää nimitystä esilappi) olivat käytännössä sama kieli, joten lainautumista on voinut esiintyä vasta kun kehitys oli saanut aikaan eri kielet n. 500 eaa (Kiviniemi 1980: 324–325).

Paikannimien sisällöllä tarkoitetaan nimien asiataustaa, nimeämisperusteita ja paikan erityispiirteitä, joihin nimi viittaa. Nimien asiatausta voi historiallisesti olla hyvinkin arvokas, mutta sen selvittely voi olla etymologiointiakin paljon vaikeampaa. Vaikka jokin nimi on etymologisesti täysin selvä (esim. *Pyhäjärvi*, *Haukivesi*, *Liesijärvi*), sen perusteet ovat usein pelkkien arvailujen varassa. (Vrt. myös Huldén 2002: 63.) Suomen esihistoriasta voi kuitenkin tehdä luotettavia päätelmiä, jos nimet pystytään suhteellisen

tarkoin ikäämään. Väärä ikäys ja virheelliset tulkinnat saattavat toisaalta johtaa harhapäätelmiin. On lisäksi tavallista, että nimistöaineistoa rajataan tietoisesti siten, että se tukee ennakkohypoteesejä. (Kiviniemi 1980: 327.) Tässäkin tutkielmassa nimistöaineisto rajataan kyllä tukemaan tavoitteita, mutta koska tutkimus ei ole kvantitatiivinen, sillä ei ole merkitystä tulosten kannalta. Pyrinkin juuri tutkimuskriteereitä vastaavien suomalaisperäisten nimien olemassaolon toteamiseen.

Kuten Zilliacuskin (ks. 2.3) Kiviniemi esittää, että nimistöä tutkittaessa on muistettava, että nimeämisperusteena on yleensä samanlaisia paikkoja erottava ominaisuus. Siten tietyssä kulttuurissa tavanomainen omaisuus ei yleensä näy nimistössä. (Kiviniemi 1980: 327.)

Kiviniemen mielestä esihistorian selvittelyn kannalta nimien etymologointia tärkeämpää olisi nimien ja nimityyppien levikkien kartoitus. Erityyppisten nimien levikki osoittaa, mihin eri väestöryhmät ja kulttuurit ovat levinneet, ilman, että nimien alkuperäistä merkitystä välttämättä tarvitsisi selvittää. (Kiviniemi 1980: 336–337.) Tätä lähestymistapaa en voi hyödyntää tässä tutkielmassa, mutta sitä olisi jossakin toisessa yhteydessä mielenkiintoista soveltaa laajempaan tutkimusaineistoon kuin mitä tässä on mahdollista.

2.5 Turunmaan saariston suomalainen lainanimistö

Turunmaan saariston paikannimistöä on tutkittu melko laajasti. Ritva Liisa Pitkänen on väitöskirjassaan *Turunmaan saariston suomalainen lainanimistö* (1986) selvittänyt tämän Uudenmaan saaristoon idässä rajoittuvan saariston lainanimistöä hyvin perusteellisesti. Aikaisempi Turunmaan saariston paikannimien tutkimus oli lähinnä perustunut yksittäisten nimien käsittelyyn, joten Pitkäsen tutkimuksen tavoitteena oli luoda kokonaiskuva alueen suomalaisperäisistä lainanimistä. Pitkäsen esittämät paikannimistötutkimukseen liittyvät ongelmat ja menetelmät ovat hyvin pitkälle samankaltaisia kuin tässä tutkielmassa.

Pitkänen aloitti työnsä seulomalla mahdollisimman kattavasti esiin lainanimet ruotsalaisista nimikokoelmista. Tuloksena oli laaja ja varsin vaikeaselkoisista nimistä koostuva

aineisto. Sen pohjalta Pitkänen laati systemaattisen analysointimenetelmänsä (kuvattu tarkemmin luvussa 2.7), jonka pohjalle hän rakensi nimistön yleispiirteiden esittelyn.

Pitkänen toteaa, ettei suomalaisten nimien syntyajalta peräisin olevia asiakirjoja ole olemassa, joten päätelmät on tehtävä nimiin sisältyvän tiedon perusteella. Vain osa alkuperäisistä nimistä on säilynyt, ja voi vain olettaa, että säilynyt osa antaa oikean yleiskuvan alkuperäisestä nimistöstä. (Pitkänen 1986: 343.) Nimien käsittely on perustunut lainanimien rekonstruointiin alkuperäiseen asuunsa sekä sen pohjalta etymologiseen pohdintaan. Pitkänen joutui usein selvittämään millaisia paikkoja nimet ovat alun perin tarkoittaneet. Maankohoaminen on siirtänyt rantapaikkoja kauaksi rannasta, ja luontonimiä on otettu asutusten ja viljelysten nimiksi. Alkuperäisen tarkoitteen selvittäminen on ollut tärkeää etymologoinnissa (Pitkänen 1986: 29–30.)

Pitkänen on myös kartoittanut topografisen ja muun luontoon liittyvän sanaston levinneisyyden Lounais-Suomessa. Nimenantajien kulttuurin sanastoon liittyen hän on selvittänyt esimerkiksi varhaista kalastusta, viljelytapoja ja asutuksen vaihteita. Hän on lisäksi käyttänyt paikallishistoriaa yleensä hyväkseen. (Pitkänen 1986: 30.)

Perusteellisesta selvitystyöstä huolimatta lähes kolmannes nimistä jää epäselväksi. Alkuperäinen tarkoite on varma vain silloin, kun nimen jälkiosa on topografinen sana. Runsaimmin aineistossa on saarennimiä, suurin osa *salo-*, *maa-*, *saari-*, *luoto-* ja *kari-*loppuisia. Rantapaikkojen nimiäkin on paljon, kuten myös apajannimiä. Viidennes nimistä on muiden luonnonpaikkojen ja kulttuuripaikkojen nimiä. Isohkojen saarten ja luotojen nimissä paikkojen olemus on usein ollut mukana (esim. **Kaitasaari*, **Kalliosaari*, **Kivimaa*). Monissa nimissä puusto on mukana (esim. **Kuusiluoto*, **Lehtisaari*, **Pähkinäsaari*, **Tamminen*, *Kuusisto*). Erityispiirteet voivat olla myös ihmisten aikaansaamia (esim. **Majasaari*, **Pirttialo*, **Sampassaari*). Luodonnimiin sisältyy usein ilmeisesti laiduntamiseen liittyviä kotieläinnimityksiä (esim. **Hepoluoto*, **Hevosluoto*, **Vasikkaluoto*, **Sikaluoto*). Pienemmillä kareilla on usein yksittäisten puiden tai muun kasvillisuuden aiheuttamia nimiä (esim. **Kuusikari*, **Pihlajakari*, **Marjakari*, **Ruhonkari*). Lahtia ja salmia on nimetty muodon ja syvyyden perusteella (esim. **Pitkäperä*, **Syvälaksi*, **Kuivalaksi*, **Laajalaksi*) tai pohjan laadun perusteella (esim. **Lietelaksi*, **Santalaksi*). Rantojen kasvillisuuskin on ollut nimeämisperusteena (esim. **Vehkalaksi*, **Vahteralaksi*). (Pitkänen 1986: 344–345.)

Saaria on myös nimetty käyttäjien mukaan (esim. **Martinluoto*, **Maskunmaa*, **Ruot-sinsalo*), kuten myös lahtia ja notkoja (esim. **Halistenlaksi*, **Lapinlaksi*, **Martinkuru*). Nämä nimet voivat viitata eränkäyntiin tai muuhun varhaiseen hyödyntämiseen. (Pitkänen 1986: 345.)

Paikannimien ikäämisessä maankohoaminen on ollut tärkeä kriteeri. Sen nopeus on melko tarkasti tiedossa, joten korkeuskäyrien mukaan on mahdollista rekonstruoida saariston piirteitä eri aikoina. (Pitkänen 1986: 345.) Maankohoaminen vähenee kuitenkin itään mentäessä, Turunmaalla se on 3–5 mm vuodessa, Uudellaamaalla vain 1–3 mm vuodessa, Pietarissa nykyään olematon (Haavisto-Hyvärinen & Kutvonen 2007: 11). Uudenmaan saaristossa sen merkitys ikäämisessä on siis pienempi, mutta läheskään merkityksetön se ei kuitenkaan ole.

Saaret ja rannat ovat siis keskeisessä asemassa suomalaisperäisten lainanimien joukossa. Varsinkin kalastukseen liittyvät nimet ovat yleisiä. Koska Varsinais-Suomen merenranta-alueilla on ollut saaristossa pitkään säilyneitä ulko-omistuksia, voi olettaa näiden pitäjien asukkaiden harjoittaneen kalastusta saaristossa. Eräretkiä on ilmeisesti tehty ympäri vuoden. Talvisaikaan on voitu pyytää turkiseläimiä, vaikka tähän viittaavia nimiä on vain vähän. (Pitkänen 1986: 350–352.)

Pitkänen toteaa myös, että saariston lainanimistössä saattaa olla eestiläisiä aineksia. Esimerkiksi Kemiön kylännimeen *Vestlax* sisältyy ilmeisesti sana *veski*, ’mylly’. Muitakin eestiläisperäisiä tulkittavia nimiä on olemassa, mutta varmoja viitteitä ei ole. (Pitkänen 1986: 365–366.) Heikkilän mukaan Kemiön paikannimi *Nivelax* saattaisi viitata jopa saamelaisten läsnäoloon (2014: 144).

Joskus on oletettu, että ruotsalaisten uudisasukkaiden ja suomalaisten eränkävijöiden kosketukset rannikolla olisivat olleet vihamielisiä. Pitkäsen mielestä näin ei kuitenkaan ole yleensä voinut olla, koska silloin olisi kehitetty omia ruotsinkielisiä nimiä. Tällöin ei siis olisi ollut tarvetta, halua tai ehkä mahdollisuksiakaan lainata suomenkielisiä nimiä. (Vrt myös Selén 1996: 49.) Rauhanomaiset suhteet eivät kuitenkaan olisi yksin riittäneet nimien lainautumiselle. Lainaaminen on todennäköisesti edellyttänyt, että suomalaiset ovat oleskelleet alueella pitkiä aikoja. Muuten olisi tuskin syntynyt sellaista yhteistoimintaa, jossa on ollut tarpeen puhua paikoista ja sopia asioista. On myös mahdol-

lista, että suomalaista pysyvääkin asutusta on ollut saaristossa. (Pitkänen 1986: 353–353.) Itse arvelisin, että uudisasukkaiden tulo on tarjonnut suomenkielisille mahdollisuuden yhteistoimintaan, ehkä kaupankäyntiin, ja siten myös alueelle asettumiseen pysyvästi. Myöhemmin he ovat sitten sulautuneet uudisasukkaisiin. Tulokkaiden kannalta paikalla jo liikkuneet tai asuneet suomalaiset ovat tarjonneet paikallistuntemusta sekä myös mahdollisuuksia hankkia erilaisia tarvikkeita ja välineitä.

Systemaattisen analysointimenetelmän lisäksi Pitkäsen työn tärkein anti on oman tutkielmani kannalta se, että hän toteaa saarten ja rantapaikkojen olevan keskeisessä asemassa suomalaisperäisessä nimistöissä, ja että nimien lainautuminen viittaa rauhanomaisiin suhteisiin. Hän pitää myös eestiläisiä vaikutteita mahdollisina. Turunmaan saaristo rajoittuu idässä Uudenmaan saaristoon, joten siinäkin mielessä Pitkäsen tutkimustulokset ovat kiinnostavia, varsinkin kun ainakin osa Uudenmaan ruotsinkielisistä uudisasukkaista on saapunut Turunmaan kautta.

2.6 Paikannimiin liittyvät muut tutkimukset

Alaluvussa 2.5 esittelin tarkemmin Pitkäsen paikannimitutkimusta Turunmaalla, koska hänen siihen perustuva säännöstönsä (ks. 2.7) on ollut tärkeä apuväline minulle tämän tutkielman laatimisessa. Tässä alaluvussa selostan paikannimitutkimuksen pääpiirteistä kehitystä Suomessa ja mainitsen muutaman muun paikannimiin liittyvän työn.

Ennen 1900-lukua ruotsinkielisten paikannimien tutkimus Suomessa oli lähinnä nimien merkitsemistä muistiin ja luettelointia. Suomenkielisten paikannimien keräily alkoi 1900-luvun alussa. Paikannimitutkimusta koskeva keskustelu keskittyi 1900-luvun alussa Suomen ruotsinkielisen asutuksen ikään, ja oli ajoittain kiihkeää liittyen kieliryhmien välisiin kiistoihin. Tutkijoiden tulkinnat olivat kuitenkin nykyisen mittapuun mukaan melkoisen mielivaltaisia. Sotavuosina 1939–1945 väittely laantui, minkä jälkeen suomenruotsalaisten ja suomenkielisten nimitutkijoiden yhteistyö on ollut tuottoisaa. (Vidberg 2016: 16.)

Tutkimisen pääpaino oli 1900-luvun jälkipuoliskolla kokonaisvaltaisessa nimivarastossa keskittyen erityisesti nimijärjestelmiin, nimien rakenteeseen, nimenantoperusteisiin ja nimien semanttiseen luokitteluun. Suomenruotsalaiset ja suomenkieliset tutkijat kehittivät malleja ja menetelmiä yhdessä. (Vidberg 2016: 16.)

Varsinkin Turunmaan saariston paikannimistöä on tutkittu vilkkaasti, mutta myös Uudenmaan saariston paikannimistöä on olemassa tutkimuksia. Jo 1935 on Ivar Westman liseniaattityössään *Nyländska önamn i västra och mellersta samt östra Nyland intill språkgränsen* (1935) laatinut luettelon Uudenmaan saarten nimistä, jota minäkin olen käyttänyt suomalaisperäisten saarten nimien valikoimiseen tätä tutkielmaa varten. Hänen tutkimuksensa ulottuu myös Uudenmaan itäpuolelle, ne tulokset esitetään erillisessä teoksessa *Nyländska önamn II, Landskapets östligaste del omfattande de till Viborgs län anslutna socknarne Pyttis, Kymmene samt Aspö och Veckelax* (1939).

Vaikka Westman keskittyy nimien analysointiin ja luettelointiin yleensä, ottaa hän myös kantaa suomenkielisiin ja suomalaisperäisiin nimiin. Hän näkee saarten nimissä kaksi erilaista suomenkielisten nimien kategoriaa, uudemman ja vanhemman. Uudempia hän pitää korkeintaan satavuotiaina (vuodesta 1935 laskettuna) käänköslainoina. Vanhemmat nimet sijaitsevat Westmanin mukaan muutamalla melko rajatulla alueella, eli Hankoniemen läheisyydessä, Porkkalanniemen ympärillä, Espoonlahden edustalla sekä Porvoon ja Loviisan välissä. (Westman 1935: 40–41.)

Vanhoiden suomalaisperäisten nimien yhteydessä esiintyy Porkkalanniemen sekä Porvoon ja Loviisan välissä lukuisia Tavast- ja Tavist-määriteosaisia ruotsinkielisiä paikannimiä. Tämä viittaisi siihen, että pohjoisempaan eläneet hämäläiset ovat merenlahettiin laskevia jokia pitkin matkanneet rannikolle kalastaakseen ja harjoittaakseen kaupaa. (Westman 1935: 42–43.)

Westman esittää monia ajatuksia germaanien ja suomalaisten heimojen välisistä yhteyksistä sekä mahdollisesta germaanisen asutuksen jatkuvuudesta myös rautakaudella. Hän mainitsee useita esimerkkejä saarten nimistä, jotka voisivat viitata siihen, että ruotsinkielistä asutusta olisi esiintynyt Uudenmaan rannikkoseudulla jo ennen ristiretkiä ja jo ennen vuotta 1000 tai jopa 900. (1935: 44–48; ks. myös 3.3.)

Westmanin ajatukset ovat kylläkin kiinnostavia, mutta niistä paistaa myös läpi hänen aikakautensa germaanismielisyys, joten mielestäni hän ei suhtaudu asiaan täysin puolueettomasti. Hän kuuluu ainakin siinä mielessä niihin 1900-luvun alkupuolen tutkijoihin, joiden mielipiteitä värittivät sen ajan kielikiistat. Westman vaikuttaisi kuitenkin ottavan kummankin osapuolen mielipiteitä huomioon analyyseissaan (ks. esim. hänen *Linlo*-nimien analyysinsä (1935: 229–231)). Westmanin jälkeisenä aikana mitään selkeitä todisteita ruotsinkielisen asutuksen jatkuvuudesta rautakaudella ei ole löydetty, vaikka jonkinlaisia viitteitä siihen onkin olemassa (ks. 3.3).

Korostan, että vaikka olen valikoinut paikannimiä tähän tutkimukseen mm. Westmanin esittämien mahdollisten suomalaisperäisten nimien perusteella, hänen työnsä iällä ja aikakautensa mukaisella väritteisyydellä ei ole vaikutusta omaani eikä muiden analyyseihin. Otan kyllä Westmaninkin analyysit huomioon, mutta nimien suomalaisperäisyyden arviointi ei ole riippuvainen tarkasteltavien nimien valinnassa käytetyistä lähteistä.

Granlund on tutkinut itäisen Uudenmaan paikannimiä väitöskirjassaan *Studier över östnyländska ortnamn* (1956). Hän keskittyy selittämään itäisen Uudenmaan asutusnimien erikoisuuksia ja vetämään tulostensa perusteella johtopäätöksiä alueen varhaisemmasta ruotsinkielisestä asutuksesta. Hän on tilasyistä jättänyt pois suomalaista alkuperää olevat asutusnimet, mutta käsittelee kuitenkin runsaasti muita suomalaisperäisiä nimiä. Kuten Westman hän mainitsee mm. *Tavast*-määriteosaiset ruotsinkieliset nimet ja toteaa lisäksi hänkin, että suuri osa itäisen Uudenmaan tärkeimmistä luontonimistä on suomalaisperäistä. Tämä viittaisi hänen mielestään siihen, että ne olivat jo olemassa ruotsalaisten saapuessa alueelle. (Granlund 1956: 55–56.)

Zilliacus loi teoksessaan *Ortnamnen i Houtskär: En översikt av namnförrådets sammansättning* (1966) paikannimien syntaktis-semanttisen analyysi- ja luokittelumallin. Häntä ennen oli paikannimien tyypittelyssä kyllä jaettu nimet osiin, mutta siten, ettei jako tyyppeihin niiden perusteella ollut tarpeeksi selkeä. Jako oli ollut liian mekaaninen, eikä se ottanut huomioon nimiosien sisäisiä suhteita tai suhteita toisiinsa riittävässä määrin.

Zilliacuksen tutkimuksen tuloksissa on myös maininta suomenkielistä alkuperää olevista nimistä, joita runsaasta 6 000 tutkitun nimen joukossa on n. 1–1,5 %. Tämä osuus on

samaa luokkaa kuin Pitkäsen väitöskirjassa (ks. 1). Zilliacus ei juuri ole tehnyt tulkintoja kyseisten nimien merkityksestä, mutta toteaa kuitenkin, että ne ovat lähes poikkeuksetta rantojen läheisyydessä olevien tärkeämpien luontopaikkojen nimiä. Suomalaisperäisten nimien laatu ja levinneisyys sekä varmojen asutus- ja muiden kulttuurinimien puuttuminen on Zilliacuksen mielestä merkki siitä, että ne liittyvät kausiluonteiseen kalastukseen ja vastaavaan toimintaan eivätkä kiinteään asutukseen. (Zilliacus 1966: 282–283.)

Zilliacus pitää suomalaisperäisiä nimiä Houtskarın vanhimpana nimikerrostumana. Ilmeisesti tärkeimmillä luontopaikoilla on jo ollut suomenkielinen nimi ruotsalaisten saapuessa, ja ne ovat tuntemattomalla tavalla siirtyneet uudisasukkaiden käyttöön juuri saapumisen aikaan. Myöhempänä ajankohtana suomenkieliset nimet olisivat tuskin voineet syrjäyttää nimiä, jotka ruotsinkieliset olisivat jo ehtineet antaa. (Zilliacus 1966: 283.)

Kiviniemi kehitti Zilliacuksen luomaa menetelmää edelleen kirjoituksessaan *Paikannimien rakennetyypeistä* (1975). Siinä hän tarkensi syntaktisen luokittelun mukaisten yksiosaisten nimien analyysiä rakenteen ja rakennemuutosten osalta.

Ruotsin- ja suomenkielisten kieliraja-alueiden paikannimistö on ollut kiinnostuksen kohteena useissa tutkimuksissa, mm. Kiviniemen ja Zilliacuksen ohjaamassa vuosina 1973–75 suoritetussa projektissa *Ortnamnnsförråden vid språkgränsen i Finland*. Zilliacuksen esittely projektista sisältyy Pohjoismaisen nimistöntutkimuksen yhteistyökomitean (NORNA) raporttiin nro 17 (Zilliacus 1980).

Zilliacuksen esittelemässä projektissa tarkastellaan ruotsin- ja suomenkielisiä samojen paikkojen rinnakkaisia nimipareja, ja siinä on käsitelty 2082 paria. Tämä lähtökohta on toinen kuin tutkielmassani, aineistoni nimillä ei ole alkuperäisiä nykyisin käytössä olevia suomenkielisiä rinnakkaisnimiä. Mikäli suomenkielisiä nimiä on käytössä, on ne annettu myöhemmin. Nimiparien vertailu on kuitenkin kiinnostava tämänkin tutkielman kannalta, koska se antaa tietoa siitä, kuinka nimien lainautuminen tapahtuu käytännössä.

Kuten kappaleessa 1.2 todettiin, lainaaminen voi tapahtua joko mukailien tai kääntäen. Käännetyt nimet ovat tunnistettavissa, kun kyseessä on nimiparit, vaikka lainaamisen suunta ei aina ole selvä. Projektin tuloksista huomaamme kuitenkin, että käännetyt ni-

met ovat tavallisimpia alueilla, joilla lainaaminen on tapahtunut n. 1800-luvun lopulta alkaen. Mukailut nimet ovat taas tavallisimpia alueilla, joilla lainautuminen on tapahtunut kauan sitten. (Zilliacus 1980: 344.) Näin ollen mukailu viittaisi nimien korkeampaan ikään. Vanhin nimikerrostuma ruotsalaisten asuttamilla alueilla on suomalaisperäinen muodostuen oletettavasti 1100–1300-luvuilla lainatuista nimistä. Tämänkin tutkimuksen mukaan ne ovat tärkeiden luontopaikkojen nimiä. (Zilliacus 1980: 337.)

Projektin tuloksia on lisäksi se, että toisesta kielestä riippumattomia nimiä on tutkituilla alueilla annettu eniten Kokkolassa, jossa väestöryhmät ovat selkeimmin olleet erillään toisistaan (Zilliacus 1980: 340). Tämä puolestaan viittaa siihen, että lainautuminen edellyttää kanssakäymistä kieliryhmien välillä.

Zilliacus on myös laatinut yhteenvedon hänen johtamansa saaristonimien tutkimuksen tuloksista 20 vuoden ajalta vuonna 1989 ilmestyneessä kirjassaan *Skärgårdsnamn*. Siitä teoksesta olen Westmanin lisensointityön (1935) ohella poiminut nimiä tähän tutkimukseen. *Skärgårdsnamn* ei siis sinänsä ole varsinainen tieteellinen tutkimus, vaan sen kohderyhmänä on tutkijoiden lisäksi laajempi yleisö, joka on kiinnostunut aiheesta. Kirjan perustana on kuitenkin Zilliacuksen ja monen muun tutkijan tieteellinen työ Suomen ruotsinkielisessä nimistöarkistossa.

Kirjassa esitellään kaikkien Suomen saaristoalueiden ruotsinkielisiä paikannimiä itäisestä Suomenlahdelta Pohjanlahdelle saakka. Nimiä ei kuitenkaan ole ryhmitelty maantieteellisesti vaan tyyppin mukaan, eli veden ympäröimät paikannimet (saaret, luodot, karit), rantapaikkojen nimet (niemet, rannat, kaislikot, salmet ja selät jne) ja kulttuurinimet (kalastukseen, metsästyksen, satamiin ja merenkulkuun liittyvät). Nimiä ja perusosatyyppisiä on selostettu perusteellisesti. Muutamia nimiä käsitellään tyyppien esimerkkeinä erityisen perinpohjaisesti.

Zilliacus käsittelee myös suomenkielisiä lainanimiä muutamalla sivulla. Hän mainitsee eri nimikategorioiden kuuluvien nimien lukumääriä, joista saa käsityksen niiden yleisyydestä materiaalissa. Hän toteaa myös, että saarten ja karien lainanimet ovat erityisen tavallisia Turunmaalla. Pääosin teoksen suomalaisperäistä lainanimistöä koskeva osuus perustuu kuitenkin Pitkäsen väitöskirjaan (1986), jota minäkin olen tässä tutkimuksessaani hyödyntänyt. (Zilliacus 1989: 48–53.)

2.7 Paikannimien systemaattinen tutkimusmenetelmä

Pitkäsen (1986) väitöskirjassaan esittämä systemaattinen menetelmä perustuu nimissä tapahtuneiden rakennemuutosten ja äännekehitysten systemointiin (tarkemmin luvuissa 2.7.1, 2.7.2 ja 2.7.3). Systemoinnin kautta kehitetyssä säännöstössä on tavurakennesäännöt (liitteessä 3) ja äännesubstituutiosäännöt, ja niiden kautta saadaan vaihe vaiheelta esille kaikki todetusti mahdolliset rekonstruointivaihtoehdot. Niistä määritellään sen jälkeen se, joka todennäköisimmin on ollut käytössä alunperin. Laajan materiaalin perusteella on mahdollista luokitella nimiä ja löytää paralleleja aineiston sisällä.

Pitkäsen väitöskirjan materiaali on siis hyvin laaja, eikä tämän tutkielman aineisto ole siihen verrattavissa, joten vastaavaa luokittelua ei mitenkään ole mahdollista tehdä materiaalin pohjalta. Menetelmästä on siitä huolimatta hyötyä, koska väitöskirjan sisältämiä sääntöjä on mahdollista soveltaa mihin tahansa vastaavaan aineistoon. Väitöskirjan aineistoa on myös mahdollista käyttää paralleelien hakemiseen.

Seuraavassa esittelen lyhyesti hyödyntämiäni osia Pitkäsen menetelmästä. Aineistoni analyysissä käytän myös Pitkäsen tavu- ja äännerakenteen merkitsemistapaa. Sääntöjen soveltamisessa Uudenmaan paikannimiin on kuitenkin pidettävä mielessä, että paikalliset murteet poikkeavat Turunmaan murteista, ja että Uudenmaan murteet poikkeavat toisistaankin.

2.7.1 Tavu- ja äännerakenteen merkintä

Lausumisen esittämiseksi käytän samaa karkeaa nimimuotojen kirjaimistoa kuin Pitkänen (1986: 34) väitöskirjassaan, eli jokseenkin normaalia kirjaimistoa muutamien poikkeuksin (kaikki alla luetellut Pitkäsen käyttämät kirjaimet eivät esiinny aineistossani).

<i>å</i>	=	pitkä ruotsin <i>å</i>
<i>o</i>	=	lyhyt ruotsin <i>å</i>
<i>ω</i>	=	pitkä tai lyhyt ruotsin <i>o</i>
<i>u</i>	=	pitkä tai lyhyt ruotsin <i>u</i>
<i>L</i>	=	”paksu” ruotsin <i>l</i>
<i>s, ssj</i>	=	lyhyt, pitkä ruotsin <i>sje</i>
<i>tj, ttj</i>	=	lyhyt, pitkä ruotsin <i>tje</i>
:		tarkoittaa pitkää vokaalia sijoitettuna vokaalin jälkeen

Pitkänen (1986: 39) jakaa ensin nimet karkean tavujen pituuden (*kvantiteetin*) mukaisen nimityyppijaon perusteella, jossa hän esittää lyhyet ja pitkät tavut morsemerkein. Esimerkiksi nimi *Linlo* (*li:nlo*) on rakennetyyppiä – . eli pitkä + lyhyt tavu. Tavujen pituuden mukaisen jaon jälkeen muutokset systemoidaan äänirakenteen perusteella käyttäen alla olevaa merkintätapaa:

O	=	Vokaali
OO	=	pitkä vokaali
OU	=	suppeneva diftongi
UO	=	väljenevä diftongi
C	=	lyhyt konsonantti
CC	=	pitkä konsonantti
K	=	konsonanttiyhtymän toinen konsonantti

Tavut erotellaan yhdysmerkillä -. Esimerkiksi *Linlo* (*li:n-lo*) merkitään siis COOC-KO, *Estlotan* (*est-lɔ:-tan*) OCK-COO-COC.

Pitkänen on koonnut kaikki aineistossaan toteamansa tavurakennemuutokset systemaattiseen tavurakennesäännöstöön (liite 3). Sen avulla pystyy nykyisen tavurakenteen avulla löytämään mahdollisia alkuperäisiä tavurakenteita. Jokaisen tavurakenteen kohdalla hän luettelee kyseisen tavurakenteen mukaiset nykynimissä esiintyvät äännevaihtoehdot. Siitä päästään edelleen alkuperäisten tavurakenteiden vaihtoehtojen luetteloon ja kunkin vaihtoehdon kohdalla nimiesimerkkeihin. (Pitkänen 1986: 45–48.) Säännöt on numeroitu (esim. T9d1), ja analyysseissäni viitataan niihin niiden numeroilla.

2.7.2 Tavurakenne ja sen muutokset

Tavurakenteen selvittäminen on siis ensimmäinen vaihe, kun paikannimen alkuperää lähdetään systemaattisesti selvittämään. Sitä kautta on mahdollista erottaa nimen perus- ja määriteosat toisistaan ja löytää morfeemit, joista nämä osat muodostuvat.

Vaikka *tavu* on fonetiikan peruskäsitteitä, ja vaikka jopa kieltä taitamaton pystyy hahmottamaan puheesta tavut paremmin kuin sanat, sen määrittelemine on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi (Pitkänen 1986: 40). Lisäksi ruotsin ja suomen tavurakenteet eroavat jossain määrin toisistaan. Mutta tässä tutkielmassa on kuitenkin vain tärkeää tehdä ero lyhyen ja pitkän tavun välillä. Käytän siinä samoja malleja kuin Pitkänen, eli

sekä suomen että ruotsin kielessä tavun kesto määräytyy siis suoraan siihen sisältyvien äänteiden pituuden mukaan. Tavu on lyhyt, jos siinä on vain lyhyitä äänneitä, ja pitkä, jos siinä on joko pitkä vokaali tai pitkä konsonantti. Ruotsin murteissa tavu voi lisäksi olla ylipitkä, jos siinä on sekä pitkä vokaali että pitkä konsonantti. Suomen kielessä ylipitkiä tavuja ei ole. (Emt. 40–43.)

Kun nimiä lainataan, niillä on taipumus muuttua rakenteeltaan yksinkertaisemmiksi. Tavurakenteen muutokset johtuvat yleensä tavujen *kvantiteetin* (pituuden) muutoksista tai *sisä-* ja *loppuheitoista* (äänteiden poisjääminen). Koska ruotsin ja suomen välissä on tavujen kesto- ja painoeroja, kvantiteetinmuutoksia on aiheutunut ennen kaikkea niin, että painottomaan asemaan joutuneet pitkät tavut ovat lyhentyneet. (Pitkänen 1980: 50.) Äänteiden heitotkin ovat lainanimissä tavallisia. Ne saattavat olla alkuperäisen nimen perusosan tai kummankin nimenosan loppuheitoja, mutta myös sisäheittoa esiintyy. (Emt. 52.)

2.7.3 Äänne muutokset ja äännesubstituutiot

Lainanimissä voi tapahtua kahdenlaisia äänteiden muutoksia, *tavallisia äänne muutoksia* ja *äännesubstituutioita*. Tavalliset muutokset tapahtuvat lainanottajakielessä kielen yleisen äännekehityksen mukaisesti. Esimerkiksi ruotsalaismurteiden pitkä *a:* on muuttunut pitkäksi *å:*ksi. Substituutiot ovat tapahtuneet nimen lainautumisen yhteydessä siten, että lainanottajakielelle vieraat äänneet on korvattu oman kielen äänneillä, esimerkiksi *-luoto-*nimissä suomen *uo*-diftongi on usein muuttunut pitkäksi ruotsin *ω:* -äänneeksi (*lω:t, lω:tan*). (Pitkänen 1986: 55.)

Pitkänen on koontanut kaikki havaintonsa nimissä tapahtuneista äännekehityksistä ja substituutioista substituutiosäännöstöön (1986: 57–64). Tilasyistä en liitä niitä kaikkia tähän tutkimukseeni, vaan ainoastaan ne, joihin viittaa analyysseissäni, ovat liitteessä 4. Säännöt on numeroitu (esim. S25c), ja analyysseissäni viittaa niihin niiden numeroilla.

3 SUOMEN ASUTUSHISTORIA

Nykyisen Suomen alueella vallitsevat kielet ovat suomi ja ruotsi. Suomi on valta-ase-massa, mutta rannikkoa pitkin Uusimaa mukaan lukien ruotsin kielen asema on ollut erityisen vahva. Suomen asutushistoria alkoi kuitenkin jo kauan ennen ajanlaskumme toisen vuosituhannen alussa tapahtunutta ruotsinkielisten uudisasukkaiden muuttoaaltoa, ja se alkoi myös kauan ennen suomen kielen saapumista. Jääkauden jääpeite sulii lopullisesti n. 10 000 vuotta sitten (Huurre 2009: 9), sulamisen jälkeisten ensimmäisten 5 000 vuoden aikana Suomessa puhutuista kielistä ei ole muuta kuin arvailuja. Asutus on ilmeisesti kuitenkin jatkunut yhtämittaisena heti jään sulamisesta alkaen, joten tämän päivän ”suomalaisuuteen” ovat kortensa kekoon kantaneet lukemattomat ja suurelta osin tuntemattomat esihistorialliset maahanmuuttajat geenien, kielten ja kulttuurien muodossa 10 000 vuoden aikana (vrt. Wiik 2004: 117–118; Huurre 2009: 260–261).

Tässä työssäni puhun Uudenmaan maakunnan asutushistoriasta, mutta Uusimaa ei kuitenkaan ole mikään luonnollisella tavalla muusta maasta eristyksissä ollut osa. Siksi käsitelen koko Suomen asutushistoriaa pääpainon ollessa eteläisimmässä Suomessa.

Vanhimmat Suomea koskevat kirjalliset lähteet ovat muutamia yksittäisiä ja epämääräisiä selontekoja lukuun ottamatta vasta n. 1200-luvulta, eli sellaisia on olemassa alle kymmenesosalta jääkauden jälkeisestä ajasta. Maamme esihistoriaa on siis tutkittava toisenlaisin keinoin. Kielihistoriallinen tutkimus on eräs näistä keinoista, mutta se ei välttämättä pysty yksin kertomaan, missä mitäkin kieltä on puhuttu mihinkin aikaan (Kulonen 2004: 110), ei ainakaan kovin tarkasti. Muinaisista ajoista säilynyt paikannimistö tarjoaa meille kuitenkin mahdollisuuden kytkeä kielet maantieteellisiin paikkoihin. Poikkitieteellisellä tutkimuksella, eli yhdistettynä muihin tieteenaloihin kuten arkeologiaan ja genetiikkaan, paikannimistöntutkimuksen avulla on mahdollista luoda kuva esihistoriallisen ajan ihmisistä ja heidän toiminnastaan.

Maailmassa puhutaan eri kieliä, ja kielialuet ovat päällekkäisiä siten, että samoilla alueilla puhutaan usein kahta tai useampaa eri kieltä. On muistettava, että ruotsinkielisten maahanmuuttajien saapuessa nykyisen Suomen alueelle etnistä identiteettiä ei perustettu kieleen (Anderson 2006: 41–42). Mitään yhtenäistä Suomen kansaa tai suomen kieltä ei

ollut olemassa, vain itämerensuomalaisia heimoja, joiden jäsenet puhuivat itämerensuomalaisia murteita. Myöskään yhtenäistä Ruotsin kansaa tai ruotsin kieltä ei vastaavalla tavalla ollut olemassa. Vasta painettujen teosten massatuotanto 1500-luvulta ja varsinkin 1600-luvulta alkaen sekä siitä seurannut yleistynyt lukutaito mahdollisti sen, että ihmiset saivat käsityksen kielten levinnästä. Sen jälkeen oli mahdollista karttojen ja kirjojen vaikutuksesta yhdistää kielet abstraktioiden kuten etnisyyden sekä valtioiden, rajojen ja kansojen kanssa (vrt. Anderson 2006). Tämä tapahtui Suomessa vasta 1800-luvulla, joten esimerkiksi maahanmuutolla tarkoitan tässä tutkielmassa vain ihmisten siirtymistä alueelta toiselle. Ruotsalaisuudella ja suomalaisuudella tarkoitan vastaavalla tavalla kieliryhmiä, ei kansalaisuuksia.

3.1 Esihistoriallinen asutushistoria ja kielten kronologia

Kielten kronologian eli kielten eri ilmiöiden kehittämissjärjestyksen tutkiminen on eräs tapa selvittää esihistoriallisen ajan asutushistoriaa. Tutkimalla eri kieliperheiden välillä liikkuneita lainasanoja sekä kielissä tapahtuneita äänne muutoksia on mahdollista kytkeä lainautumisia ja muutoksia ajoitettavissa oleviin kieltenulkoiisiin tapahtumiin. Tarkastelemalla paikannimiä näin saatujen aikatietojen valossa on mahdollista yhdistää kielten eri vaiheet maantieteellisiin paikkoihin ja alueisiin. (Vrt. Heikkilä 2014: 19.)

Heikkilä tarkastelee poikkitieteellisessä väitöskirjassaan *Bidrag till Fennoskandiens språkliga förhistoria i tid och rum* (2014) Pohjois-Euroopan kielellistä esihistoriaa erityisesti rautakaudella, eli n. 700 eaa–1200 jaa, ja jonkin verran myös pronssikaudella (n. 1700–700 eaa) ja varhaiskeskiajalla (n. 1200–1323). Heikkilä pyrkii historiallisvertailevan kielitieteen ja lainasanatutkimuksen avulla selvittämään germaanisten kielten, itämerensuomen ja saamen kielen esimuotojen äänne muutosten suhteellisen ja absoluuttisen kronologian. Lisäksi hän tutkii Fennoskandian paikannimiä.

Heikkilä katsoo osoittavansa, että länsiurailaista kieltä eli suomen ja saamen kielen esimuotoa on puhuttu nykyisen Suomen alueella pronssikaudelta alkaen (eli aikaisintaan n.1700 eaa), mutta ei ennen sitä. Kun suomalaisten ja saamelaisten kielelliset esi-isät saapuivat luultavasti pronssikauden alussa Itämeren alueelle itäkaakosta Volgan-Kaman

alueelta, Suomessa olisi puhuttu hyvin vanhakantaista luoteisindoeurooppalaista kieltä sekä sittemmin kadonnutta muinaiskieltä tai -kieliä. Indoeurooppalaiset saapuivat Suomeen etelästä n. 3000 eaa, Skandinaaviaan n. 2800 eaa. Näin ollen indoeurooppalaista kieltä eli ruotsin kielen edeltäjää olisi siis puhuttu Suomessa aikaisemmin kuin Ruotsissa. Nimet *Suomi* ja *Viro* lienee lainattu tästä indoeurooppalaisesta kielestä. (Heikkilä 2014: 5–6, 267.) On myös osoitettu, että Suomessa on sekä kantagermaanisiksi että vielä vanhempia germaanisperäisiä paikannimiä, kuten *Akaa*, *Eura* ja *Roine* (Heikkilä 2014: 267).

Heikkilän mielestä pronssikauden alussa maahan saapuneet uralilaiset olivat teknillisesti pronssikausitasolla, kun taas indoeurooppalaiset olivat vielä kivikausitasolla. Tämä tekniikan etumatka olisi aiheuttanut sen, että uralilaisia edeltävät asukkaat vaihtoivat kieltä kantauraliin. (Vrt. Huurre 2009: 262.) N. vuodesta 1400 eaa Skandinavian germaanit ovat vuorostaan olleet tekniikan kehityksessä pidemmällä, minkä vuoksi he ovat olleet dominoivassa asemassa kyseisten kansanryhmien välisissä yhteyksissä. (Heikkilä 2014: 268–269.) Tästä kielenvaihdoksesta näkee selkeästi sen, että kansan kielellinen ja geneettinen esi-isyyys voivat poiketa toisistaan huomattavasti (ks. myös Udd (2002)).

Heikkilä osoittaa siis tutkimuksessaan eri kielten olemassaolon maassamme ja niiden suhteellisen kronologian. Tämän pro gradu -tutkielman kannalta oleellisin tulos Heikkilän tutkimuksessa on se, että suomen kielen esiasteita on puhuttu nykyisen Suomen alueella ja siten mahdollisesti myös Uudenmaan saaristossa ennen ruotsinkielisten uudisasukkaiden saapumista ajanlaskumme toisen vuosituhannen alussa. Tutkimukseni ei varsinaisesti ulotu tarkastelemaan uralilaista kantakieltä vanhempien indoeurooppalaisten paikannimien mahdollista säilymistä, mutta sivuan sitäkin mahdollisuutta saarten nimien analyysissä. Heikkilän tutkimus osoittaa, ettei tämä ajatus ole mahdoton.

3.2 Arkeologian tulokset

Arkeologialla on tärkeä osansa asutuksen esihistoriallisten vaiheiden tutkimisessa. Varsinkin kalmistot kertovat siitä, että alueella on ollut myös taloja. Uudenmaan läntisin rautakautinen asutus on tämän perusteella sijainnut Tenholassa. Vanhin asutus lienee

kuitenkin Karjaalla Lämpträskin ympärillä, jossa on kalmistoja, hautoja ja linnavuoria n. vuosilta 300–1000, sekä merkkejä jatkuvasta maanviljelyksestä ja asutuksesta kivikaudelta historialliseen aikaan saakka (Vanhanen & Koivisto 2015). Täysin varmoja todisteita asutuksen jatkuvuudesta vuoden 1000 jälkeen ei ole, mutta koska suomalaisperäisiä paikannimiä on säilynyt (Schalin 2008), lienee todennäköistä, että Karjaalla on ollut ainakin harvaa suomenkielistä asutusta ruotsinkielisten uudisasukkaiden saapuessa (ks. 3.4).

Suomenkielistä asutusta on Karjaalta sekä Varsinais-Suomesta, Etelä-Hämeestä (Vanaja) ja Lahden seudulta (Hollola) ilmeisesti levinnyt jonkin verran muualle Uudellemaalle, lähinnä sisämaahan, mutta paikoin myös rannikolle asti. Karjaan lisäksi jatkuvaa asutusta olisi maakerrosten siitepölytutkimusten perusteella ollut Inkoon Orslandetilla (680-luvulta alkaen), Helsingin Vuosaaren tienoilla (n. vuodelta 900), ja Sipoossa (hie-man aiemmin kuin Vuosaarella). Tosin siitepöly ei välttämättä todista vakinaisen asutuksen olemassaoloa, toinen vaihtoehto on kaukokasket (polttoviljely, jossa liikuttiin laajoilla alueilla kaukanakin asutuksesta). Idempänä Porvoon Linnamäen muinaislinna voisi olla peräisin 800-luvulta (Huldén 2001: 309). (Kepsu 2005: 10–15.)

Arkeologian kannalta vaikuttaa siltä, että etelärannikko olisi ollut melko autio rautakauden alun jälkeen. Syytä tähän ei tiedetä tarkkaan. Saattaa olla, että asuminen rannikolla oli liian vaarallista viikinkien ja muiden itään ja länteen liikkuneiden ryhmien takia. (Selén 1996: 32; Schalin 2008; Huurre 2009: 158.) Arkeologiset löydöt eivät myöskään yksin kerro mitään siitä kielestä, jota on puhuttu.

3.3 Ruotsalaisten maahanmuuton ja kolonisaaation taustatekijät

On olemassa jonkin verran tietoa taustatekijöistä, jotka johtivat ihmisten siirtymiseen nykyisestä Ruotsin alueelta nykyisen Suomen alueelle. Viikinkiaikana ja varhaiskeski-aikana Mälaren-järven ympäristössä tapahtui voimakas asutuksen laajeneminen vähemmän suotuisiin metsäseutuihin ja aikaisemmin asuttamattomiin rannikkoseutuihin. Sekä Mälarenin seudulla että Norlannin etelä- ja keskiosissa raivattiin uusia peltoja ja siirryttiin aiemmin asuttamattomille alueille. Laajenemisen taustalla olivat ennen kaikkea vä-

estönkasvu, mutta myös kauppaa edistävät tuottoisat sivuelinkeinot sekä kirkon ja kruunun toimenpiteet. (Orrman 1990: 223–226; Lindkvist 2002.)

Asuttaminen on sidoksissa elinmahdollisuuksiin ja elinkeinoihin. Jotta jollekin alueelle olisi mahdollista siirtyä asumaan kiinteästi, tarjolla on oltava luonnonvaroja, jotka tekevät sen mahdolliseksi. Suomessa pisin kasvukausi eli parhaimmat viljelyedellytykset ovat Varsinais-Suomessa, Uudellamaalla ja Vanajaveden vesistön (Hämeenlinnan ja Tampereen välissä) rannoilla. Maaperäkin on sopivaa näillä alueilla, eli kevyttä savi- maata, jota on ollut mahdollista muokata ruotsalaisten uudisasukkaiden viljelytekniikoin ja auroin. Aikakauden ilmasto-olosuhteillakin on osuutensa selviytymismahdollisuuksiin. Koko viime vuosituhannen lämpimin kausi oli 1100-luvulla, lämpökausi päättyi n. 1250, ja koko Uudenmaan rannikolla lienee ollut mahdollista asua ja elää kyseisenä ajanjaksona. (Kepsu 2005: 10–11; vrt. myös Orrman 1990: 198–202 ja Saarnisto 2002: 176.)

Varhaiskeskiaikana Euroopassa yleensäkin esiintyi suotuisan ilmaston johdosta väestönkasvua ja sen aiheuttamaa kolonisaatiota. Muualla Euroopassa kolonisaatio saattoi olla valtaapitävien tahojen toimeen panemaa, mutta Suomeen suuntautunut toiminta ei liene ollut suunnitelmallista ja valtion ohjaamaa. Mitään varsinaista Ruotsin valtiota ei edes ollut olemassa kolonisaation alkamisvaiheessa. Vasta 1200-luvun lopulla voidaan katsoa, että oli syntynyt alkeellinen Ruotsin valtio, joka pystyi käyttämään jonkinlaista valtaa myös syrjäisemmillä alueilla kuten Gotlannilla, Norlannissa, Taalainmaalla ja myös Suomessa. (Lindkvist 2002: 45–47; vrt. myös Meinander 2014: 21–22). *Ruotsalaiset* onkin siinä mielessä huono nimitys lännestä saapuneille ihmisille, *skandinaavit* saattaisi olla parempi vaihtoehto, sillä rautakauden alussa ruotsin kieli oli vielä hyvin lähellä Skandinaavian yhteistä viikinkiaikaista muinaiskieltä (Kulonen 2000).

Mälarenin alueen asutuksen laajeneminen suuntautui siis joka tapauksessa myös itään meren toiselle puolelle. Turunmaan ja Uudenmaan saaristoon on n. 1100-luvun lopusta alkaen siirtynyt uudisasukkaita ilmeisesti kahtena tai kolmena aaltona. Ensimmäinen aalto kohdistui Turunmaahan ja Uudenmaan länsiosiin, toinen Turunmaan ulkosaaristoon ja myös itäiseen Uuteenmaahan. Uudisasukkaita siirtyi Karjalaan asti. Ruttoepidemia 1340-luvun lopulla ja huonontuneet ilmasto-olosuhteet lopettivat kuitenkin väestön

laajenemispaineen Ruotsissa ja päättivät varsinaisen kolonisaation, vaikka maahanmuutto on jatkunut pienimuotoisena sen jälkeenkin. (Orrman 1990: 223–226.)

Ainakin Turunmaalla on myös ilmeistä, että uudisasukkaat ovat karttaneet niitä paikkoja, joissa tiheää asutusta on jo ollut, kuten Perniö ja Kemiön pohjoispuoleinen manneralue (Kerkkonen 1945: 228, 247–248, 254). Uudellamaalla asutusta oli melko harvassa, kuten yllä todettiin (ks. 3.2). Eli edeltävää väestöä ei välttämättä ole häädetty pois.

Vanhaa germaanista asutusta alueella ei myöskään liene ollut syrjäytettäväksi. Suurin osa ruotsinkielisistä paikannimistä ei ole kantaskandinaavista kieltä puhuneiden varhaisempien asukkaiden antamia, vaan ne on annettu tai ne ovat taipuneet ruotsinkieliseen muotoon sen jälkeen, kun ruotsinkieliset asukkaat saapuivat alueelle rautakauden lopulla. Esimerkkejä vanhasta germaanista alkuperää olevasta paikannimistöstä on kuitenkin mantereella (mm. *Harjavalta*, *Hauho*, *Vammala*, *Eura*) (ks. myös 3.3). (Ainiala ym. 2008: 128–129.) Myös *Karjaa/Karis* saattaisi olla germaanista perää (Schalin 2008). *Rö-sund* Raaseporin Snappertunassa viittaa melko pitkään ja jatkuvaan ruotsinkieliseen läsnäoloon (Heikkilä 2014: 145, vrt. myös Huldén 2001: 209, 211).

3.4 Varhaisimmat historialliset tiedot

Uudenmaan tarkemmat historialliset lähteet alkavat ensimmäisistä maakirjoista n. 1540. Siltä edeltävältä ajalta asiakirjoja on niukalti, ja niiden pohjalta tehdyt hypoteesit asuttamisesta ovat epävarmoja. Niistäkin on kuitenkin apua, kun tiedot yhdistetään myöhempiin tarkkoihin veroluetteloihin, maanmittausasiakirjoihin ja muihin lähteisiin. (Kepsu 2005: 14–15; vrt. myös Orrman 1990: 197–198.)

Vanhin Uuteenmaahan oletetusti liittyvä asiakirja on Olavi Pyhän saaga, jonka mukaan Olavi Pyhä olisi noussut maihin *Herdala*-nimisessä paikassa vuoden 1000 tienoilla. Kyseinen Herdala voisi mahdollisesti olla Inkoon *Hirdal*-niminen kylä. (Kepsu 2005: 14–15, vrt. myös Kerkkonen 1945: 264.) Herdala voisi toisaalta mahdollisesti tarkoittaa Karjaan aluetta, johon Olavi Pyhä olisi päätenyt Pohjanpitäjänlahden kautta (vrt. Schalin 2008).

Uudenmaan ruotsinkielinen nimi *Nyland* esiintyy ensi kerran 1300-luvun alussa. Ilmeisesti kyseessä on Suomenlahden rannikon uusi hallinnollinen maakunta, joka on muodostettu vanhoihin historiallisiin Suomen (eli pääosin nykyisen Varsinais-Suomen) ja Hämeen maakuntiin kuuluvista alueista. Nimi ei siis välttämättä tarkoita sitä, että alue olisi asutettu vasta silloin. (Kepsu 2005: 15.)

Kepsu (2005: 15) toteaa hänkin (vrt. 3.2), että viikingit matkasivat itään Länsi-Uudenmaan saariston suojassa. Samaa purjehdusreittiä kuvaavassa tanskalaisessa itineraarissa eli reittiselostuksessa vuodelta n. 1250 on useita suomalaisperäisiä nimiä (Kepsu kutsuu niitä suomenkieliseksi), kuten *Cuminpe*, *Karienkaskae*, *Juxarae* ja *Horinsarae* (Kepsu mainitsee myös *Hangethen* ja *Lowicsundin*, mutta ne lienevät ruotsinkielisiä (vrt. Westman 1935: 149; Kerkkonen 1945: 165, 170)), sekä Porkkala eli *Purkal*, mutta sillekin on esitetty ruotsalaisperäisiä (tai skandinaavilaisperäisiä) selityksiä (Westman 1935: 280; Heikkilä 2012: 467–468). Nimet voisivat Kepsun mielestä viitata siihen, ettei ruotsalainen asutus olisi vielä n. 1100-luvulla ehtinyt Uudenmaan puolelle (Kepsu 2005: 15). Mielestäni pelkästään kyseisiin nimiin perustuen tämä on kuitenkin hyvin epävarma olettaus. Nämä paikat sijaitsevat melko lähellä toisiaan, varsinkin jos *Purkal* luetaan epävarmana suomenkielisenä nimenä niistä pois, ja voisivat kaikki liittyä Karjaan vanhaan suomenkieliseen asutukseen (vrt. myös Kerkkonen 1945: 170).

3.5 Saamelaiset

Saamen kieli erkaantui varhaiskantasuomesta todennäköisesti n. vuoden 1000–700 eaa tienoilla (Korhonen 1981: 28–35). Saamea olisikin puhuttu koko Etelä-Suomessa, Uudellamaallakin, ja Ahvenanmaata sekä aivan lounaisinta ja eteläisintä Suomea lukuunottamatta vielä n. vuonna 1000 jaa, siis vain tuhat vuotta sitten. Saamelaisia asui Hämeessä vielä 1400-luvulla, Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa 1500-luvulla ja Savossa jopa 1600-luvulla. Sen jälkeen osa assimiloitui suomalaiseen västöön ja osa vetäytyi tai jopa häädettiin suomalaisten tieltä pohjoiseen.

Nykyisille asuinsijoilleen ensimmäiset saamelaiset saapuivatkin vasta noin ajanlaskumme alussa. (Korhonen 1981: 51; Heikkilä 2014; mutta vrt. toisaalta myös Huurre

2009: 151–153). Nykyisten tietojen perusteella ei kuitenkaan ole mahdollista olettaa, että saamelaisilla olisi ollut huomattavaa vaikutusta Uudenmaan alueella, vaan he ovat pääosin liikkuneet pohjoisempana.

4 SUOMALAISPERÄISET SAARENNIMET

Olen ryhmitellyt nimet oletetun alkuperäisen perusosan mukaan, eli jos esimerkiksi alkuperäinen *-saari*-tyyppi on muuttunut *-salo*-tyyppiseksi, nimi on *-saari*-alaluvussa. Ryhmittely on kuitenkin lähinnä jäsennysapuväline.

Jokaisen perusosan kohdalla esitän ensin yhteenvedon sen merkityksestä, iästä, alkuperästä ja muista löytämistäni siihen liittyvistä tiedoista. Paikannimet ovat omissa alaluvuissaan perusosa-alalukujen alla. Nimi on otsikkona, ja sen alla seuraavat paikallisen murteen mukainen lausumismuoto sekä sen tavorakenne ja äännerakenne.

Liitteessä 1 on Uudenmaan kartta, johon on merkittyinä analysoitavien saarten sijainti. Liitteeseen 2 olen koonnut saaret peruskartalta. Eli liitteen avulla voi vertailla saarten suhteellisia kokoja. *Emsalö* on suurin saari, joka on noin 13 km pitkä, ja *Ristolö* pienin, vain muutama sata metriä. Liitteestä näkyy myös eri perusosakategorioiden väliset koerot, eli *salot* ovat kookkaimpia, *luodot* pienimpiä ja *saaret* ja *maat* niiden välissä (ks. perusosien selostukset 4.1, 4.2, 4.3 ja 4.4). Liitteessä 3 on taulukkomuodossa Pitkäsen tavorakennesäännöstö, johon viitataan nimien analyyseissä.

4.1 Perusosana *-salo*

Tässä kategoriassa analysoin nimiä *Emsalö*, *Sarvsalö* ja *Kejvsalö*. Samantapaisia nimiä ovat mm. *Hirsala* Uudellamaalla, *Runsala* (*Ruissalo*), *Tövsala* (*Taivassalo*), *Vartsala* ja *Mossala* Turunmaalla sekä *Munsala* Pohjanmaalla. Niitä on kolmisenkymmentä koko rannikkoalueella. (Zilliacus 1989: 49.)

Salo on todennäköisesti *varhaiskantasuomeen* (eli viimeistään n. 1000 vuotta eaa) omaksuttu balttilainen laina (Pitkänen 1986: 79). Sen merkitys on 'laaja metsäseutu', 'iso metsäsaareke' tai 'suuri saari' (Häkkinen 2013). *Salot* ovat yleensä alueen suurimpia saaria muistuttaen luontonsa puolesta mannerta. Niillä on luultavasti jo varhain ollut asutusta. (Pitkänen 1986: 102.) On pääteltävissä *-salo*-perusosaisten saarennimien levinnän perusteella, että appellatiivi *salo* eli 'iso saari' on varhemmin ollut laajalti tunnettu

Sisä-Suomen järviolueilla. Näin ollen *-salo*-nimet voisivat olla merikalastusta harjoittaneen sisämaan väestön antamia, mikä sopisi hyvin rannikon olosuhteisiin rautakauden lopulla. (Vahtola 1980: 139.) Vahtola (emt. 138) on lisäksi sitä mieltä, ettei kyseinen saarennimityyppi olisi ollut produktiivi ainakaan viiteensataan vuoteen, joten nimityyppi on vanha.

Suomalaisen *-salo*-perusosan sisältäviä ruotsinkielisiä paikannimiä on koko Suomen rannikolla n. kolmisenkymmentä (Zilliacus 1989: 49). Uudellamaalla esiintyvä kirjoitusmuoto *-salö* on kirjakielimuoto. Paikallisissa murteissa on Uudellamaallakin, kuten Turunmaalla, käytetty *-sal*-loppuisia muotoja. (Emt. 50.) Loppuheitto lyhyttävuisessa sanassa (*salo* → *sal*) on tavallisen loppuheittosäännön vastainen, mutta esiintyy tämän-tyyppisissä lainanimissä (Pitkänen 1986: 78).

Kirjakielimuodossa *-salo*-päätteisten nimien *o* on siis muuttunut muotoon *ö* ruotsin kielessä. Tämä on *epeksegeettinen* muutos, koska *saari* on ruotsiksi 'ö'. Epeksegeesillä tarkoitetaan, että nimeen lisätään sen tarkoitetta selventävä perusosa. Näin voi käydä esimerkiksi kun nimen perusosan merkitys on käynyt epäselväksi. (Kiviniemi 1990a: 102.) Kaikissa alla käsitellyissä *-salo*-nimissä *o* on muuttunut *ö*:ksi kirjakielessä.

4.1.1 Emsalö

eimsal (myös *emmsalö*) _ . OUC-KOC

Emsalö (nykysuom. *Emäsalo*) on iso 13 km pitkä saari Porvoon saaristossa, joka sivuutetaan, kun etelästä saavutaan Porvoonjoelle. Määriteosa voisi olla *emä*, tarkoittaen jotain erittäin suurta ja isoa (NS s.v. *emä*). Tämä sopii hyvin siihen, että salot ovat yleensä alueen suurimpia saaria. Tavurakennemuutos _ . ← eli *eim-sal* ← *e-mä-sa-lo* on mahdollinen Pitkäsen tavurakennesäännöstön mukaan (Pitkänen 1986: 46 (sääntö T9d1)). Pitkän pääpainollisen tavun jälkeen vokaali heittyy säännöllisesti, minkä vuoksi *ä* on voinut hävitä (emt. 54–55).

Ivar Westmanin (1935) mukaan alkuperäinen suomenkielinen muoto ei kuitenkaan välttämättä olisi *Emäsalo*, vaan **Äimäsalo* suomen *äimä*-sanaan perustuen. *Äimä* on iso särmikäs- ja litteäkärkinen neula (NS s.v. *äimä*). On tuskin mahdollista, että *äimä* muoto olisi voinut olla nimeämisperusteena, mutta *Emäsalon* saari päättyy sekä pohjoisessa et-

tä etelässä niemiin. Mikäli Westmanin (1935: 105–106) ehdotuksen mukaisesti edellytetään, että äimä olisi joskus tarkoittanut niemeä, tulkinta voisi olla mahdollinen. Muualta en kuitenkaan ole löytänyt viitteitä siitä, että äimä olisi *niemi*-sanan synonyymi. Lisäksi diftongit ovat yleensä säilyneet (Zilliacus 1966: 35; Pitkänen 1986: 61 (sääntö S10)), ja jo vuonna 1531 Emsalö on kirjoitettu *Emesall*. On kuitenkin olemassa *Eim*-alkuisia kirjoitusmuotojakin, mm. *Eimsall* (1566), *Eimsal* (1578, 1598) ja *Eimsala* (1592, 1593) (Westman 1935). Paikallisella murteella Emsalö lausutaankin *eimsal*. Joten *äimä* määräiteosana ei siinä mielessä ole täysin mahdoton. Substituutio *ei* < *äi* on Pitkäsen (1986: 61 (sääntö S10)) säännöstön mukaan mahdollinen.

Muinaisskandinaavin sana *eimr*, *eimi* ja myöhempi muinaisruotsin *ember*, *eem*, eli ’huuru, höyry, sumu’, voisi sekin olla mahdollinen määräiteosan perustana. Sana esiintyy ruotsinkielisissä vesistöjen ja järvien nimissä. (Westman 1935.)

Nordling (2004) esittää puolestaan, että Emsalö voisi tulla eestin sanasta **eemsalu*, joka tarkoittaisi ’kauempana olevaa saarta’, tämä verrattuna sanaan **hakksaar*, joka tarkoittaisi ’alkusaarta’ (ks. luku 4.2.3 Haxalö). Eli *hakksaar* olisi ensimmäinen saari vasemmalla, kun Eestistä saapuu Porvoonjoen suuta kohti, ja *eemsalu* sen takana. Idässä eli oikealla oleva iso saari *Vessö* (Vessölandet) voisi Nordlingin mielestä olla **Vesumaa*, joka olisi **Vesukasimaan* ellipsi, *vesukasi* tarkoittaen eestiksi ’oikeaa kättä’. Tämä lieenee kuitenkin kokonaisuudessaan hyvin epätodennäköinen selitys. Ensinnäkin Emäsalo ja Haxalö eivät erotu erillisinä saarina etelästä saapuessa, ja toiseksi Vessö lienee saanut nimensä ruotsin kielen murren sanasta *vesa*, ’muta’. Koko Vessön saaren läpi kulkee nimittäin paikoittain hyvin vesiperäinen ja soinen rotko (Westman 1935: 383) ja Vessölandet lausutaankin paikallisella murteella *vesula:nde*. Vakuuttavia todisteita eestiläisperäisyydestä yhdessä näiden saarten nimissä ei siis ole.

Emsalön todennäköisin alkuperäismuoto on suomenkielinen *Emäsalo*, tarkoittaen hyvin isoa saarta. *Emä* on suomen kielessä vanha sana kuten myös *salo*, joten Emäsalo voi olla hyvinkin vanha nimi. Myös sijainti Porvoonjoen suun edustalla lisää mahdollisuuksia siihen, että suomenkielisiä ihmisiä on liikkunut alueella. Todennäköisesti nimi on siis annettu ennen uudisasukkaiden saapumista alueelle.

4.1.2 Sarvsalö

sarrvsal – . COCCK-COC

Sarvsalö (nykysuom. *Sarvisalo*) on iso saari Pernajan pitäjässä, nykyisin Loviisan kaupungissa. Se on lähes Emäsalon (ks. 4.1.1) kokoinen, mutta sijaitsee sisempänä saaristossa. Nimi on pysynyt melko muuttumattomana varhaisimmista lähteistä saakka, se on kirjoitettu mm. *Saruesalby* (1540), *Sarvuesall* (1541), *Saruesal* (1546), *Sarffsaall* (1566), *Saruissall* (1573) ja *Sarfsalö* (1771) (Westman 1935).

Sarv tarkoittaa ruotsiksi *sorva*-nimistä kalaa (*Scardinius erythrophthalmus*), ja voisi mahdollisesti olla määriteosan perustana. Perusosa on kuitenkin *-salo*, joten nimi on todennäköisesti suomalaisperäinen. Saari on härän sarven muotoinen (ks. liite 2), joten *sarvi* kelpaisi hyvin määriteosaksi. Saarella on lisäksi *Härkäpää* (ruotsiksi *Härpe*) -niminen kylä, mikä sekin viittaisi härän sarveen. Ei ole kuitenkaan täysin poissuljettua, että *Sarvsalö* voisi olla kahden kielen hybridimuoto, joka olisi muodostettu muiden alueella sijaitsevien *-salo*-päätteisten saarten nimien mallin mukaan. Tässä tapauksessa määriteosa olisi siis ruotsinkielinen ja perusosa suomenkielinen. Ruotsin kalannimen *sarv* ikä ja levinneisyys olisi syytä selvittää.

Sarvi on vanha indoiranilainen laina, jolla on vastineita kaikissa suomalais-ugrilaisissa kielissä (Häkkinen 2013). Sen perusteella nimi voisi olla hyvinkin vanha. Toisaalta määriteosaa ei voi täysin varmasti liittää *sarvi*-sanaan.

Sarvisalo on siis todennäköisesti suomalaisperäinen nimi, mutta sitä ei ole mahdollista päätellä täydellä varmuudella. Iän määrittäminen on sekä vaikeaa, koska sekä *sarvi* että *salo* ovat hyvin vanhoja lainoja suomen kielessä. Eli nimikin voi olla hyvin vanha, tai sitten ikää on vain runsaat viisisataa vuotta.

4.1.3 Kejvsalö

tjeivsal – . CUOC-KOC

Kejvsalö (nykysuom. *Keipsalo*) on isohko saari Pernajan pitäjässä, nykyisin Loviisan kaupungissa, jonkin verran Sarvisalosta itään. Nimi ei ilmeisesti ole kiinnostanut kieli-
tieteilijöitä, koska sille ei käyttämissäni lähteissä juuri löydy selityksiä. Luontevalta voi-

si ensisilmäyksellä tuntua, että *Kejvsalö* tulisi nimestä **koivusalo*. Kehitys $ei < oi$ olisi kuitenkin sääntöjen vastainen, *oi* on yleensä säilynyt, tai sitten muuttunut muotoon *öi* (Pitkänen 1986: 61 (säännöt S10, S12)). Ja vanhoissa kirjoitusmuodoissa ei *o* ole yhäkään mukana, mutta lähes kaikkiin sisältyy *e*, esimerkiksi *Kieffwesala* (1541), *Keffsall* (1546), *Keiffsall* (1547). Vuodelta 1540 on olemassa muodot *Kifsall* ja *Kiiffsall*. (Westman 1935.)

Ensimmäisen tavun *k* on todennäköisesti muuttunut *tj*-äänteeksi jo muinaisruotsissa (Pitkänen 1986: 64 (sääntö S25a)). Jos siis lähdettäisiin muodosta *Kifsall* (*tjivvsal*), olisi tavukehitys *tjivv-sal* ← **ki-vi-sa-lo* mahdollinen (emt. 46 (sääntö T9d1)). Myös avartuminen $i > e$ on voinut tapahtua muinaisruotsissa (emt. 64 (sääntö S2e)). Ongelmana on kuitenkin se, ettei *e*:n olisi Pitkäsen säännösten mukaan pitänyt muuttua *ei*:ksi. Mielestäni tämä on kuitenkin mahdollista ottaen huomioon, että myös *emäsalo* on ilmeisesti muuttunut suomenkielisestä muodostaan ruotsinkieliseen murreasuun *eimsal*.

Nordling (2004) on kuitenkin sitä mieltä, ettei **kivisalo* voi olla mahdollinen, koska paikallisissa murteissa ei esiinny esimerkkejä kehityksestä $i > ie$ tai $i > ei$. Mutta kuten yllä esitin, kehitys olisikin voinut olla $i > e > ei$. Nordlingin mielestä nimi olisi kuitenkin eestiläisperäinen ja määriteosana sana *kehv*, 'laiha', 'köyhä'. Hänen mielestään *-ehv-* olisi voinut muuttua muotoon *-e:v-* tai *-eiv-*.

Pitkäsen (1986: 61) säännösten perusteella voisi myös ajatella kehitystä **kaitasalo* → *tjeivsal*. Säännön S11 mukaan muutos $ei < ai$ on mahdollinen, mutta *t*:n olisi pitänyt säilyä eikä muuttua *v*:ksi.

Yllä esitetyn perustella **kivisalo* tuntuisi todennäköisimmältä vaihtoehdolta, vaikka saari ei kuitenkaan ole erityisen kivinen. Isoja kiviä saarella on kyllä peruskartan perusteella runsaasti, mutta näin on muuallakin Itä-Uudenmaan saaristossa. Käynti saarella saattaisi valaista asiaa. Mutta kovin varmallalla pohjalla tämä päätelmä ei siis ole. Suomalaisperäisyys on kuitenkin huomattavasti vankemmalla pohjalla, koska varteenotettavaa ruotsalaisperäistä selitystä en näe.

Iän osalta ainakin muutos $k > tj$ on lisäksi todennäköisesti tapahtunut varhain, kuten myös avartuminen $i > e$, jos lähtökohta on **kivisalo*. Tyydyttävän selityksen löytämisen

vaikeus voisi sekin viitata siihen, että nimi on vanha ja että sen alkuperäinen merkitys on unohtunut jo kauan sitten.

4.2 Perusosana *-saari*

Tässä kategoriassa esittelen nimiä *Växär*, *Simsalö* ja *Haxalö*. Samantapaisia nimiä ovat mm. *Bengtsår*, *Jussarö* ja *Russarö* Uudellamaalla, *Järvsor*, *Ovensor*, *Högsåra*, *Kalsor* ja *Majsor* Turunmaalla sekä *Massor* (Mustasaaren vanha nimi, ruotsiksi nykyisin *Korsholm*) Pohjanmaalla. Koko rannikolla näitä nimiä on satakunta, puolet niistä Turunmaalla (Zilliacus 1989: 50.)

Saari on suomen kielessä yleisin veden ympäröimän alueen nimitys, sisävesien saaris-
toissa kuitenkin tavallisempi kuin merialueilla. Saaret ovat saloja pienempiä, mutta kuitenkin varsin suuria. (Pitkänen 1986: 83, 102.) Sanalla on vastineita kaikissa itämeren-suomalaisissa kielissä, mutta ei etäsukukielissä, eikä lainaetymologiaa ole sille esitetty. Alkuperästä ei siis ole tietoa, mutta on jopa esitetty, että *saari* voisi olla peräisin jostakin hävinneestä protoeurooppalaisesta alkuperäiskielestä, jota olisi puhuttu Itämeren alueella. Joka tapauksessa sana on yli kaksituhatta vuotta vanha, joten se on ollut käytössä ennen nykyisten suomenruotsalaisten saapumista Uudellemaalle. (Häkkinen 2013.)

4.2.1 Växär

veksä:r _ _ *COCC-KOC*

Växär sijaitsee Snappertunassa Raaseporin kaupungissa. Saaren nimi on kirjoitettu mm. *Vecke saar öö* (1540, 1544), *Vexar* (1542), *Weckesär* (1546, 1556, 1558, 1567), *Vecke-såår* (1558, 1564), *Wecksärii* (1559), *Wäxsär* (1560), *Wächsär* (1561) ja *Wecksär* (1569) (Westman 1935). Vuodelta 1880 olevassa kartassa (Ekebom) nimi kirjoitetaan *Wäxskär*. Kirjoitusmuodot 1500-luvulta viittaavat selkeästi siihen, että nimen alkuperä on suomenkielinen, ja että alkuperäinen muoto on **Vehkasaari*. *Vehka* eli *suovehka*

(*Calla palustris*) on kasvi, jonka juurista on nälkävuosina valmistettu jauhoja² (Häkkinen 2013).

Ruotsissa on tapahtunut $h > k$ -substituutio toisen konsonantin edellä (Pitkänen 1986: 64 (sääntö S25c)). Perusosa onkin ongelmallisempi. Jos nimi olisi lainautunut myöhemmästä muinaisruotsista eli n. 1375–1526, olisi pitänyt tapahtua muutos $a: > \acute{a}$:. Itse asiassa tällaisia kirjoitusmuotoja on olemassa, kuten *Veckesåar* mm. vuodelta 1558 (Westman 1935). Westman ehdottaa kuitenkin, että muutos $a: > \acute{a}$: olisi seurausta *i-umlautista* (ks. Wessén 1951: 9), jolloin nimi voisi olla hyvinkin vanha. Mutta saarella on ollut toinenkin nimi eli *Finnholm*, ja se on ilmeisesti kuulunut Karjaan pitäjän vanhaan suomenkieliseen Finnby-asutukseen (Kerkkonen 1945: 157–161). Siksi voisi olettaa, että *Vehkasaari*-nimi on voinut säilyä jonkin aikaa rinnakkain ja alkanut muuttua myöhempien sääntöjen mukaan.

Växär on mitä ilmeisimmin suomalaisperäinen nimi, vaikka sen perusosan kehittyminen nykyiseen muotoonsa on jonkin verran outo ja vaikeuttaa sen iän määrittämistä. Nimestä on kuitenkin olemassa *-såar*-päätteisiä kirjoitusmuotoja jo 1500-luvulta, joten vaikka *i-umlaut*-selitystä ei otettaisi huomioon, nimi on lainautunut varhain.

4.2.2 Simalö

simmsal _ . COCC-KOC

Simalö on pienehkö saari Sipoon saaristossa. *Simalö*-muoto näyttäisi olevan suhteellisen nuori, koska varhaisin merkintä on vuodelta 1752 (Westman 1935). Hausen (1922) ei ollenkaan mainitse tätä nimimuotoa, mutta kylläkin mm. muodot *Sinisarij* (1572), *Sinsarij* (1753), *Sijnisarii* (1574) ja *Sinsar* (1581). Jostain syystä 1600-luvulta ei ilmeisesti ole mitään merkintää saaresta. Westman (1935) lienee kuitenkin vakuuttunut siitä, että kysessä on sama saari.

Westman pitää epätodennäköisenä selitystä, jonka mukaan alkuperänä olisi **Simasalo* (juoman mukaan), joka vuorostaan perustuisi ruotsin kielen *mjö*- tai *mjo*-määriteosan si-

² Huomattakoon väärinkäsitysten ja tapaturmien välttämiseksi, että kyseessä on siis *Calla palustris*, ruotsiksi *missne*, eikä lievästi myrkyllinen *Caltha palustris* eli ruotsiksi *kalvleka* (suomeksi *rentukka*), mitä Westman (1935) virheellisesti esittää. Itse asiassa myös vehka on myrkyllinen, paitsi sen juuret.

sältävän oletetun nimimuodon virheelliseen käännökseen ('mjöd' eli *sima*). Kyseinen määriteosa, joka voi esiintyä myös muodossa *må* (Westman 1935: 261), tarkoittaa 'kapeaa', ja saarella onkin pari kapeaa kohtaa, jotka voisivat olla tällaisen nimen perustana. Alla olevassa kartassa vuodelta 1835 (ks. kuva 1) kyseiset kapeat kohdat näkyvät, ja lisäksi siinä on vielä kirjoitusmuoto *Simsarij*. Simsalön läheisyydessä sijaitsee myös *Mölandet*-niminen saari, jonka määriteosa on juuri kapeaa tarkoittava *mö*. Kuvassa 2 on vertailun vuoksi nykyaikaisen peruskartan versio Simsalösta.

Kuva 1. Kirjoitusmuoto *Simsarij* kartassa vuodelta 1835 (Scharenberg 1835)

Kuva 2. Simsalö peruskartalla (Maanmittauslaitos 2017)

Se, että **Sinisaari* olisi *Simsalö*-muotoon kehittynyt vanhempi muoto, on melko ongelmallinen oletus. Perusosa *saari* olisi kylläkin voinut vaihtua *salo*-muotoon samalla tavalla kuin *Hackisaari* on analogisesti voinut vaihtua *Haxalö*-muotoon (ks. 4.2.3), mutta muutossuunta $n > m$ eli *sini* > *sim(i)* ei ole sääntöjen mukainen, vaan kehityksen pitäisi olla päinvastainen (Pitkänen 1986: 64 (sääntö S28)).

Nordling (2004) esittää puolestaan, että kyseessä olisi vanha eestiläinen sana *sinid*, joka tarkoittaa pellavaa. Vieressä onkin *Linholmen*, eli 'pellavasaari', joten ainakin teoriassa on mahdollista, että alueella olisi käyty pellavakauppaa Suomenlahden yli. Toisaalta nimi voisi myös olla venäläisperäinen hybridimuoto, koska venäjässä on samanlainen värin nimitys *sinij* (Häkkinen 2013: 1156). Suomen kielen värin nimi *sininen* voisi sekin olla mahdollinen ja yksinkertainen ratkaisu, mutta saari ei ainakaan nykyisin liene erityisen *sininen* väriltään, tuskin siellä on kuitenkaan viljelty pellavaa (jonka kukat ovat sinisiä). Ellei kyseessä sitten ole jonkinlainen käännös sanasta *blåman*, joka voisi tarkoittaa 'pirua' tai 'pahaa henkeä' (Westman 1935: 74). Mutta ilman tarkempia selvityksiä nämä selitykset ovat vain spekulointia.

Simsalö on siis etymologian suhteen hankala nimi. Kyseisen saaren nimi on todennäköisesti 1500-luvulla ollut *Sinisaari*-muodossa, joka on ilmeisen suomalaisperäinen, mutta onko se sitten kehittynyt *Simsalö*-muotoon vai onko nimi vaihtunut jollakin toisella tavalla, jää tässä vaiheessa arvoitukseksi. Jos alkuperäinen muoto todella on viitanut väriin *sininen*, nimi voi olla vanha, koska *sininen* on suomen kielessä ilmeisesti vanha arjalainen laina (Häkkinen 2013). Pellavakaupalla voisi mahdollisesti olla osuutta asiaan, mutta jää selvitettäväksi, onko tällaista kauppaa todella käyty alueella ja milloin. *Simsalö*-nimen alkuperä jää siis ratkaisematta. *Sinisaari* on kyllä suomalaisperäinen, mutta ikää ei voida tässä määritellä.

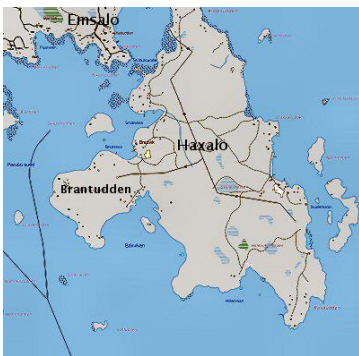
4.2.3 Haxalö

hakksal _ . COCC-KOC

Haxalö on pieni saari Emäsalon kaakkoispuolella. Nimestään huolimatta se ei ole tyyppillinen salo. Saaren nimi onkin kirjoitettu mm. *Hackesarij* (1570, 1574) ja *Hackisari* (1570), ja myös *Hacksall holme* 1555), *Hagsall öö* (1556) sekä *Haxala ö* (1777). Mahdollisen alkuperäisen *-saari*-muodon vaihtuminen *-salö*-muodoksi voisi johtua viereisen Emsalö-saaren nimen vaikutuksesta (Westman 1935: 153–154; Zilliacus 1966: 9). Lopuvokaali *ö* on joko epeksegeettinen (ks. 4.1) tai todennäköisemmin viereisen Emsalö-mallin mukainen analogia. Tämän saaren osalta on olemassa ruotsinkielisiä kirjoitusmuotoja, jotka ovat suomenkielisiä vanhempia.

Koska saari on pienehkö saari Emäsalon vieressä, sitä on hyvinkin voitu käyttää eläinten laitumena. *Haka* voi tarkoittaa 'laidunmaata' (NS s.v. *haka*; Häkkinen 2013). Saaren pohjoisniemi on lisäksi nimeltään *Ängesudden* ('niittyniemi'). *Haka* voi toisaalta myös tarkoittaa 'koukkumaista laitetta' (NS s.v. *haka*; Häkkinen 2013), ja Haxalön länsiosassa on ilmeisen haanmuotoinen koukkumainen *Brantudden*-niminen niemi, joka näkyy kuvassa alla (ks. kuva 3). Ongelmana tässä on, että kumpikin merkitys on lainattu ruotsista. *Haka* merkityksessä 'koukku' on lainattu suomenruotsista (Häkkinen 2013), joten se voi tuskin olla ruotsalaisasutusta vanhempi. Merkityksessä 'laidun' sana on lainattu suomenruotsin sanasta *haga* tai varhaisen uusruotsin sanasta *hagha*. Lisäksi varhaisin *haka*-nimi Suomessa on Kiviniemen (1990b: 43) mukaan 1600-luvulta.

Tavurakenteensa puolesta muutos *hakk-sal* ← *ha-ka-saa-ri* eli *_ . ← . . _ .* on Pitkäsen aineiston mukaan mahdollinen (Pitkänen 1986: 47). Pitkän pääpainollisen tavun jälkeinen vokaali heittyy säännöllisesti (sääntö T49), joten *hakasaaren* toisen tavun *k* olisi ensin muuttunut pitkäksi, kuten kirjoitusmuodoista *Hackesarij* ja *Hackisari* ilmenee. Kyseinen kvantiteetinmuutos ei kuitenkaan voi olla peräisin muinaisruotsista (Pitkänen 1986: 41).

Kuva 3. Haxalö ja sen koukunmuotoinen Brantudden-niemi (Maanmittauslaitos 2017)

Mahdollisesti määriteosa voisi olla peräisin suomen kielen sanasta *haaksi*, joka tarkoittaa 'laivaa' (NS s.v. *haaksi*). Pitkä vokaali on voinut lyhentyä *k*:lla alkavan konsonanttiyhtymän edellä (Pitkänen 1986: 51 (sääntö T42)). Tällöin jää selitettäväksi *s*:n väliaikainen poispuotoaminen muodoissa *Hackesarij* ja *Hackisari*. Toisaalta nämä kaksi nimimuotoa olisivat ehkä voineet tarkoittaa jotakin muuta saarta (Hausen 1920), mikä kuitenkin lienee hyvin epätodennäköistä (Westman 1935: 154). Granlundkin (1956: 49) on sitä mieltä, että *hax* esimerkiksi nimessä *Haxängsfors* tarkoittaisi 'haaksia' eli 'laivaa', joten tämä vaihtoehto ei vaikuta täysin mahdottomalta.

On vielä sekin mahdollisuus, että kyseessä olisi linnun nimi *hakkinen*, joka nykyään on korvautunut *naakka*-sanalla (*Corvus monedula*). Naakka on yleinen lintu Suomessa, myös saaristossa. *Hakkinen* on suomen lounaismurteissa esiintyvä mahdollisesti ees-tiläinen laina (Häkkinen 2013), eestiksi linnun nimi on *hakk* (Pitkänen 1986: 278). Myös ruotsiksi kyseinen lintu (*kaja*) esiintyy paikannimien määriteosassa, esimerkiksi nimissä *Kajholmen* Sipoossa ja *Lillkajholmen* Porvoon Söderskärin saariryhmässä (Westman 1935).

Kuten edellä Emsalön kohdalla (ks. 4.1.1) todettiin, Nordling (2004) on esittänyt *Haxalö*-nimen etymologiaksi eestinkielisen **hakksaar* merkityksessä 'alkusaari', joka kuitenkin on kyseisessä luvussa esitettyjen perustelujen mukaan hyvin epätodennäköinen vaihtoehto. Jos eestiläistä alkuperää haluaa hakea, linnun nimi olisi huomattavasti luontevampi selitys.

Haxalö-nimeä ei ainakaan varauksetta voi pitää vanhana suomalaisena lainana. Todennäköisimmäksi katson, että nimi on muodostettu suoraan ruotsiksi viereisen Emsalön mallin mukaan, ehkä haanmuotoinen niemi nimeämisperusteena. Jos taas nimi on muodostettu suomen kieleen *haka*-sananjomman kunnan merkityksen perusteella, suomenkieliset nimimuodot ovat suhteellisen nuoria perustuen ruotsinkieliseen nimeen, eivätkä ne siis ole suomalaisperäisiä. Mikäli nimi kuitenkin on vanhempaa suomalaista tai eestiläistä perua, linnun nimi *hakki* olisi paras selitys. Mikään esitetyistä selityksistä ei kuitenkaan ole kovin varmallalla pohjalla.

4.3 Perusosana *-luoto*

Tässä kategoriassa esittelen nimiä *Makilo*, *Linlo* ja *Ristlo*. Samantapaisia nimiä ovat *Estlotan* Uudellamaalla, *Kvelot*, *Härklot*, *Pispalot* ja *Katavalot* Turunmaalla sekä *Vasklot*, *Köklot* ja *Pirklot* Pohjanmaalla. Tämä on lukumääräisesti suurin saarten nimikategoria, koko rannikolla nimiä on n. 180, yli 80 % niistä Turunmaalla (Zilliacus 1989: 52.)

Luoto saattaa suomessa olla omaperäinen sana, vaikka sillä ei ole vastineita etäsukukielissä. Mahdollisesti se on germaanista perää, jolloin kantaskandinaavinen muoto voisi olla *flōđu*. (Häkkinen 2013.) Joka tapauksessa sana on ollut olemassa suomen kielessä ennen suomenruotsalaisten saapumista. On kuitenkin mahdollista, että *luoto* on saattanut lainautua ruotsin kieleen, jolloin sitä on voitu käyttää suoraan nimenmuodostuksessa ruotsissa (Pitkänen 1990: 170).

Perusosaan *-luoto* perustuvat nimet ovat suurin saarten ja karikkojen ruotsinkielisten lainanimien ryhmä. Niitä on koko Suomessa n. 180, suurin osa sijaitsee kuitenkin Turunmaalla. (Zilliacus 1989: 52.) Luodot sijoittuvat yleensä entisille ulkosaaristoalueille.

Niille on tyypillistä kallioisuus. Koko saattaa vaihdella huomattavasti, suomen itämurteissa luoto on vedenalainen tai hiukan pinnan yläpuolelle pistävä kari, Varsinais-Suomen ja Satakunnan rannikkopitäjissä se saattaa jopa olla suuri asuttu saari. (Pitkänen 1986: 88, 102.)

Luoto-nimissä ruotsin kielessä vieras *uo* -diftongi on substituoitu pitkällä vokaalilla *o*: (Pitkänen 1986: 60 (sääntö S5b)). Tämä pitkä vokaali on yleensä lyhentynyt painotossa tavussa (emt. 52 (sääntö T45)). Lyhentynyt vokaali on saattanut avartua *o*:ksi (emt. 60 (sääntö S4g)). Kirkkonummen alueella viimeinen *t* on heittynyt, kun sitä edeltävä vokaali on lyhentynyt (Zilliacus 1989: 52).

4.3.1 Makilo

makilo ja *makelo* . . . CO-CO-CO

Makilo (nykysuom. *Mäkiluoto*) on luodoksi verrattain iso saari Porkkalan edustalla Kirkkonummella, Suomenlahden kapeimmalla kohdalla. Strategisen sijaintinsa johdosta saarella on tapahtumarikas historia mm. linnakesaarena. Ensimmäinen merkintä nimestä on kuitenkin vasta vuodelta 1690, *Makiloo*, myöhemmin *Mackilo* (1725), *Meckiluoto* (1742), *Makiloto* (1751, 1752), *Makiluoto* (1752) ja *Mackilot* (1793) (Westman 1935).

Nimelle on keksitty mielikuvituksellisia selityksiä, tarinoiden mukaan Mac Elliot -niminen skottilainen merikapteeni olisi joskus ajanut karille täällä. Siksi eräissä kartoissa esiintyy nimimuoto *Mac Elliots grund* eli 'Mac Elliotin kari'. Tarinassa ei kuitenkaan liene perää. (Westman 1935.)

Luontevin selitys nimelle on se, että alkuperäisenä nimenä on ollut **Mäkiluoto*. Kyseinen nimi sopii hyvin tälle saarelle, koska se kohoaa merestä korkeaksi tasaiseksi kalliokorokkeeksi. Muutos *ä* > *a* voi johtua siitä, että ruotsissa on avoin *ä* vain *r*:n edellä. Tällöin säännönmukainen muutos olisi kuitenkin *ä* > *e*. (Pitkänen 1986: 58 (S2d).) Tällainen kirjoitusmuoto onkin olemassa vuodelta 1742, eli *Meckiluoto*.

Suomen kielen *mäki*-sana kuuluu omaperäiseen sanastoon, ja sen alkuperäinen asu voisi olla **mäke* (Häkkinen 2013). Westman (1935) kirjoittaa nimen muodossa *Makelo*, mikä perusteella laina voisi olla huomattavankin vanha. Koska kirjoitettua versiota nimes-

tä on kuitenkin vasta vuodelta 1690, nimen ikä jää kyllä epäselväksi, vaikka sen suomalaisperäisyys lienee varma. Olisi selvitettävä, miksi aikaisempia merkintöjä ei ole olemassa, koska saari on ollut kalastajien käytössä vuosisatojen ajan (Seegerstråle 1945: 169).

4.3.2 Linlo

li:nlo _ . COOC-KO

Linlo sijaitsee aivan Porkkalanniemen vieressä Kirkkonummella. Se ei ole tyypillinen luoto, vaan melko iso ja metsäinen saari. Kirjoitusmuotoja ovat *Lindlo holmar* (1751), *Linlo* (1752) ja *Linlo holmen* (1782) (Westman 1935).

Westman (1935) selostaa Hugo Pippingin esittämää mielipidettä siitä, että nimen määriteosana olisi skandinaavisen jumalattaren nimi *Lin* (Frigg) ja perusosana muinaisruotsin *lō* eli 'alava niitty, lehto'. Saari sijaitseekin sellaisessa paikassa, että siinä olisi voinut vierailta skandinaaveja matkalla Suomenlahden yli tai käymässä kauppaa pohjoisempaan asuvien hämäläisten kanssa. *Linlo* olisi ollut sopiva paikka pyytää jumalilta suojelua sekä ennen Suomenlahden ylitystä että paluumatkalla ennen Porkkalanselän ylitystä. Tämä germaanisperäinen selitys on mahdollinen, mutta kuitenkin melko epätodennäköinen. *Linlon* välittömässä läheisyydessä on nimittäin useita saaria ja muita paikkoja, joiden nimet hyvällä syyllä voi tulkita suomalaisperäisiksi, mm. *Makilo*, *Ristlo*, *Littlo*, *Sisakare*, *Hirsala* ja *Hakipää*. Lisäksi hieman pohjoisempaan on *Tavastfjärden*-niminen selkä ('hämäläisten selkä').

Luontevin selitys on, että määriteosana on suomen *liina* eli 'pellava', joka on vanha germaanisperäinen laina (Häkkinen 2013), ja perusosana *luoto*, jolloin alkuperäisasu olisi **Liinaluoto*. Perusosa *-luoto* on voinut kehittyä luvussa 4.3 esitetyn mukaisesti, ja määriteosan *a* on voinut heittyä, koska pitkän pääpainollisen tavun jälkeinen vokaali on heittänyt säännöllisesti (Pitkänen 1986: 54–55 (sääntö T49)).

Sellainenkin mahdollisuus on kuitenkin olemassa, että nimi on annettu ruotsiksi *lin*-sanan eli 'pellava' perusteella, ja että *lo(t)* olisi annettu analogisesti suomen kielen mallin mukaan (Zilliacus 1989: 52). Se, että ympärillä on muitakin oletettavasti suomalaispe-

räisiä nimiä, voisi toisaalta tukea analogiaa ja toisaalta alkuperäistä suomalaisperäisyyttä. Näiden ympäröivien paikkojen nimiä olisi syytä tutkia.

Jos *Linlo* on jumalattaren nimeen perustuva germaaninen nimi, se on hyvinkin vanha, koska se olisi pitänyt antaa ennen kristinuskon vakiintumista. Mielellään vielä niin kauan sitä ennen, ettei yhteys vanhoihin pakanallisiin jumaliin ole aiheuttanut nimen vaihtamista. Mutta silloin nimi ei myöskään ole suomalaisperäinen. Sitähän se ei myöskään ole, jos se on annettu suoraan ruotsiksi. **Liinaluoto* voisi kuitenkin olla vanha nimi. Tämänkään nimen kohdalla en siis voi tehdä varmaa johtopäätöstä iästä ja alkuperästä, mutta todennäköistä on, että *Linlo* on suomalaisperäinen nimi, joka on annettu ennen suomenruotsalaisten saapumista.

4.3.3 Ristlo

ristlo . . . COCC-KO

Ristlo sijaitsee Linlon (ks. 4.3.2) koillispuolella Porkkalanniemen vieressä Kirkkonummella. Ristlosta ei ole kovin paljon muiden tutkijoiden kommentteja. Westman (1935) on kuitenkin varma siitä, että määriteosana on suomen *risti*-sana. Hän esittää Linlonimen analyysinsä yhteydessä, että mikäli *Linlo* olisi yhteydessä skandinaavisen jumalattaren nimeen (ks. 4.3.2), kristityt olisivat vastapainoksi voineet pystyttää ristinviereiselle Ristlo-saarelle. Vaikka näin olisi voinut tapahtua, on kyllä vaikea kuvitella, että nimi olisi ollut olemassa ruotsalaisten saapuessa. *Risti* on nimittäin kristinuskon myötä levinnyt muinaisvenäläinen lainasana (Häkkinen 2013). Täysin mahdotonta se ei kuitenkaan ole, koska kristinusko levisi Venäjän alueelle jo ennen vuotta 1000 (Bodin 1988: 29), joten *risti*-sana olisi ehkä voinut esiintyä suomen kielessä jo silloin.

4.4 Perusosana -maa

Tässä kategoriassa analysoin nimiä *Tirmo* ja *Kadermo*. Samantapaisia nimiä ovat *Innamo*, *Hepmo*, *Armo* ja *Kanitmo* Turunmaalla sekä *Maxmo* (Maksamaa), *Larsmo* (Luoto) ja *Petsmo* Pohjanmaalla. Näitä nimiä on koko rannikolla viitisenkymmentä. (Zilliacus 1989: 50.)

Maa on samankaltainen kuin saari. Perusosa *-maa* on muuttunut muotoon *-mo* siten, että pitkä *a:* on ensin muuttunut pitkäksi *å:* -äänteeksi muinaisruotsissa ja sen jälkeen lyhennyt (Pitkänen 1990: 81).

Turunmaan saaristossa *maa-* ja *saari-*loppuisten nimien levinneisyys täydentävät toisiaan, *-maa-*loppuisia nimiä on alueen länsiosassa eniten (Pitkänen 1990: 102; Zilliacus 1989: 50). Idempänä Uudellamaalla niitä on hyvin vähän. On myös mahdollista, että eräiden *-mo-*loppuisten nimien perusosa on ruotsin *mo* eli 'kangas, hieta' (Valtavuo-Pfeifer 1998: 122).

Maat ovat saarten tavoin hyötymaata, niissä on viljelyyn sopivaa maata ja metsää. (Pitkänen 1986: 102.) Sanalla on vastine kaikissa lähisukukielissä ja useissa etäsukukielissä. Sana lienee omaperäinen, mutta se saattaa myös olla ikivanha indoeurooppalainen laina. (Häkkinen 2013). Se on kuitenkin ollut käytössä suomen kielessä nykyisten suomenruotsalaisten saapuessa Uudellemaalle.

4.4.1 Tirmo

tirrmō _ . *COCC-CO*

Tirmo on verrattain pieni entinen saari Porvoon saaristossa. Maankohoaminen on liittänyt sen mantereseen. Korkeuskäyrien mukaan se on kuitenkin ollut saari uudisasukkaiden saapuessa. Kirjoitusmuotoja ovat mm. *Tyrmoby* (1540), *Tirmoby* (1541), *Tirmo* (1545), *Tijrmoby* (1556) ja *Tijrmo* (1557) (Hausen 1920).

Zilliacuksen mielestä *Tirmo* kuuluu siihen ryhmään nimiä, jotka alun perin ovat olleet *-maa -loppuisia* (Zilliacus 1989: 50). Myös Hiltunen (2001) sekä Mattfolk ja Pitkänen (2015) luokittelevat nimen, kuitenkin ilman tarkempia perusteluja, kuuluvaksi tähän ryhmään. Granlund puolestaan on sitä mieltä, että *Tirmo* on *-o-*loppuinen ja perustuu suomenkieliseen miehennimeen (Granlund 1956: 372).

Tirmon kylä sijaitseekin itse saaren pohjoispuolella. Näin ollen voisi ajatella, että nimi on siirtynyt kylältä saarelle, jolloin *-maa* -alkuinen muoto ei olisi todennäköinen. Määritösana voisi kuitenkin myös olla linnun nimi *tiira*, joka on linnun ääntelyä jäljittelevä sana. *Tiira* on suomen kirjakielissä mainittu ensi kertaa Daniel Jusleniuksen sanakirjas-

sa 1745 (Häkkinen 2013). Koska nimi on onomatopoeettinen, voi kuitenkin olettaa, että se on vanhempi. Tavurakennemuutos $_ . \leftarrow _ . _$ eli *tirr-mo* \leftarrow **tii-ra-maa* on mahdollinen Pitkäsen tavurakennesäännösten mukaan (Pitkänen 1986: 46 (sääntö T9c1)). Kirjoitusmuodot *Tijrmoby* ja *Tijrmo* (Hausen 1920) saattaisivat nekin viitata pitkään *i*-ään-teeseen.

Tirmo-nimi on ongelmallinen. Ei ole varmaa, että se todellakin on alun perin ollut kyseisen entisen saaren ja nykyisen mantereen osan nimi. On lisäksi mahdollista, ettei nimi kuulukaan siihen ryhmään, jonka perusosana on *-maa*, vaan että se perustuu miehenimeen. Olen kuitenkin ottanut mukaan Tirmo-nimen tähän tutkimukseen, koska se on esimerkki siitä, kuinka hankalaa nimien alkuperäisen asun ja tarkoitteen määrittäminen on.

Vaikka Tirmo ei olekaan yksiselitteisesti *-maa* -nimi, se on kyllä todennäköisesti suomenkielistä perua. En ole löytänyt ehdotuksia ruotsin *-mo* -perusosasta muilla tutkijoilla, enkä itsekään näe perusteita siihen mahdollisuuteen.

4.4.2 Kadermo

ka:dermo $_ . .$ *COO-COC-KO*

Kadermo on keskisuuri saari Hankoniemen länsipuolella. Nimestä on kuitenkin hyvin niukasti tietoa. Hausen ei mainitse siitä kirjoitusmuotoja ollenkaan. Zilliacus (1989) mainitsee sen vain suomenkielistä alkuperää olevaksi. Westmanin (1935) mielestä määriteosa voisi olla suomen *katra* (murteellinen *katras*-sanana muoto (Itkonen & Kulonen 2012)).

Sijaintinsa ja kokonsa puolesta *katra* voisi olla mahdollinen selitys Kadermo-nimille. Saarella olisi hyvinkin voitu pitää esimerkiksi lammaskatraita. On kuitenkin vaikea kuvitella äänteellistä kehitystä, joka johtaisi ensimmäisen tavun pitkään *a*-äänteeseen. Toisaalta *katra*-sanana etymologia on mielenkiintoinen. Sen alkuperänä voisi olla germaaninen **gađuraz* (Itkonen & Kulonen 2012), joka liittyy keräämistä ja yhdistämistä merkitseviin verbeihin (Häkkinen 2013). Ei kuitenkaan tiedetä, milloin sana on siinä tapauksessa lainautunut suomeen, ensimmäinen esiintymä kirjakielessä on vasta 1800-luvulta

(Häkkinen 2013). Vastineita ei myöskään ole sukukielissä (Häkkinen 2013), mikä ei viittaa varhaiseen lainaan.

On olemassa jonkilainen mahdollisuus, että Kadermo-nimi on suomalaista alkuperää, mutta toisaalta on jopa myös mahdollista, että alkuperä on germaaninen. Niukkojen tietojen perusteella ikääminen ei ole tässä vaiheessa mahdollista, joten tätä nimeä ei voida pitää suomalaisperäisenä.

5 YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT

Tutkielman lähtötavoitteena oli tutkia muutaman Uudenmaan saariston vanhan ruotsinkielisen saarennimen suomalaisperäisyys ja pyrkiä ikäämään ne ruotsinkielisten uudisasukkaiden tuloa edeltäviksi. Kuten mm. Simsalön (ks. 4.2.2), Haxalön (ks. 4.2.3) ja Tirmon (ks. 4.4.1) kohdalla totesin, nimen sisältämän perusosan suomalaistyyppisyys ei itsessään riitä varmistamaan nimen suomalaisperäisyyttä, vaan nimi saattaa olla muodostunut vaikkapa jonkin toisen samanlaatuisen paikan nimen mallin mukaan tai vaikkapa henkilönimen perusteella. Jotta voisimme jotakuinkin varmasti todeta suomalaisperäisyys, on löydettävä todennäköinen nimen alkuperäinen merkitys ja nimeämisperuste. Kuten teoriaosassa ja analyysseissa osoitin, se ei ole kovin helppoa. Tarvittaisiin paljon laajempaa aineistoa vertailujen tekemiseen ja analogisten nimenantoperusteiden löytämiseen, mutta kyseisiä säilyneitä nimiä on melko harvassa Uudellamaalla toisin kuin Turunmaalla. Olisi myös välttämätöntä selvittää tarkemmin, kuinka ihmiset ovat liikkuneet ja toimineet eri alueilla, jotta nimet olisi mahdollista kytkeä ihmisten toimintaan. Koska samankaltaisten paikkojen nimeämisperusteet ovat yleensä samanlaisia, olisi myös vertailtava nimiä lähisaarten nimiin, myös sellaisiin, jotka eivät ole ainakaan läpinäkyvästi suomalaisperäisiä.

Nimien iän määrittäminen on sekin haastavaa, jopa haastavampaa kuin nimen alkuperäisen merkityksen selvittäminen. Materiaalia olisi tästäkin syystä laajennettava, ja siihen olisi saarten ohella otettava mukaan lisää sellaisia nimiä, kuten lahtien nimiä, joita luonnonolosuhteiden ja maankohoamisen perusteella on mahdollista ajoittaa tarkemmin.

Pitkäsen systemaattinen menetelmä on ollut hyvä apuväline tämän tutkielman laatimisessa. Menetelmän kautta luodut säännöt ovat oiva työkalu, koska ne kokoavat yhteen sekä Pitkäsen omat tulokset että yleiset säännöt, joita kielten muutokset ovat noudattaneet.

Vaikeuksista huolimatta on kuitenkin sekä muiden tutkijoiden esittämien että tässä tutkimuksessa esittämieni perustelujen mukaan melko selvää, että vanhoja suomalaisperäisiä nimiä todella on säilynyt esihistoriallisilta ajoilta. Eli suomenkielisiä nimiä on annettu saarille Uudenmaan saaristossa ennen kuin ruotsinkieliset uudisasukkaat saapuivat

ajanlaskumme toisen vuosituhannen alussa. Niiden suhteellinen harvinaisuus ja mahdollinen keskittyminen tiettyihin paikkoihin viittaa siihen, että suomenkielistä vakituista asutusta alueella ei siihen aikaan juuri ollut. Nimien tyytit tukevat nekin tätä olettamusta, koska nimet eivät ole asutus- tai kulttuurinimiä vaan liittyvät luontopaikkoihin.

Suomenkielisiä ihmisiä liikkui siis mitä todennäköisimmin kausiluonteisesti saaristossa, vaikka tietyissä paikoissa kuten Porvoonjoen varrella saattoi sijaita hämäläisten kaupankäyntiä varten perustamia kyliä. *Tavast-* ja *Finn-*alkuiset paikannimiesiintymät (Westman 1935: 42) viittaavat tähän. Tutkielmani analyysit tukevat myös Pitkäsen päätelmiä siitä, että isot ja tärkeät paikat, kuten *salot*, ovat saaneet nimensä varhain, ja että nimet ovat säilyneet ja siirtyneet ruotsinkielisten käyttöön. Vähemmän tärkeiden paikkojen nimet ovat taas saattaneet vaihtua helpommin (Pitkänen (1991)).

Mitään näyttöä siitä, että tulokkaat olisivat väkisin syrjäyttäneet jotakin edeltävää suomenkielistä väestöryhmää, ei ainakaan paikannimitutkimuksen perusteella ole löydettävissä. Se, että tulokkaat ovat ottaneet vieraskielisiä paikannimiä omaan käyttöönsä, on päinvastoin osoitus ainakin jonkinasteisesta rauhanomaisesta rinnakkais- tai yhteiselosta. Asutus on joka tapauksessa ollut harvaa, koko nykyisen Suomen alueella asukkaita on ollut vain n. 50 000 (Huurre 2009: 259). Ehkäpä olemassa oleva asutus on sekä helpottanut uudisasukkaiden asettumista uudelle kotiseudulle että antanut uusia virikkeitä jo olemassa oleville asukkaille.

Indoeurooppalaisia saapui etelästä Suomeen n. vuonna 3000 eaa, eli 5 000 vuotta sitten. Ruotsinkielisiksi heitä ei luonnollisestikaan voi kutsua, mutta on kuitenkin mielenkiintoista, että ruotsin kielen esiastetta puhuttiin Suomessa ilmeisesti varhaisemmin kuin Ruotsissa. Ruotsia on joka tapauksessa puhuttu n. 1 000 vuotta, ainakin 1100-luvulta saakka. Vanhaa germaanista asutusta alueella ei kuitenkaan liene ollut syrjäytettäväksi. Suurin osa ruotsinkielisistä paikannimistä ei ole kantaskandinaavista kieltä puhuneiden varhaisempien asukkaiden antamia, vaan ne on annettu tai ne ovat taipuneet ruotsinkieliseen muotoon sen jälkeen, kun ruotsinkieliset asukkaat saapuivat alueelle rautakauden lopulla. Esimerkkejä vanhasta germaanista alkuperää olevasta paikannimistöstä on kuitenkin mantereella, kuten *Harjavalta*, *Hauho*, *Vammala* ja *Eura*. (Ainiala ym. 2008: 128-129.) Myös *Karjaa/Karis* saattaisi olla germaanista perää (Schalin 2008). Olisi siksi mielenkiintoista selvittää tarkemmin, onko saaristossa kuitenkin syystä tai toisesta jo

voinut olla olemassa germaaniskielistä asutusta uudisasukkaiden saapuessa. Onhan ruotsalaisia joka tapauksessa jo 500-luvulla matkannut Laatokkaan Suomenlahden pohjoisrannikkoa pitkin, ja 800–900-luvuilla viikingit käyttivät samoja reittejä (Selén 1996: 32). Mahdollisesti viikinkiaikanakin on ollut esimerkiksi kauppapaikkoja, joissa on asunut germaanista kieltä puhuvia ihmisiä.

Koska suomenkielisillä asukkailla usein on ollut germaanisperäisiä juuria ainakin lännessä, ja koska kaupankäyntiä on harrastettu vilkkaasti, mielestäni ei ole myöskään mahdotonta, että kaksikielisyyttä tai ainakin kielitaitoa on esiintynyt. Tämä selittäisi osaksi kanssakäymisen rauhanomaisuuden sekä nimien lainautumisen. Tanskalaisen itineraarin kahdella kielellä ilmoitetut nimet (*Hangethe vs Cuminpe, Horinsarae vs Hestö* (Kerkkonen 1945: 170)) voisivat mahdollisesti viitata tähän. Toisaalta nimien kääntäminen olisi myös ollut helpompaa, jos kielitaitoa on ollut. Ehkä rinnakkaisnimiä toisella kielellä olisi myös voinut säilyä.

Turunmaalla on myös ilmeistä, että uudisasukkaat ovat karttaneet niitä paikkoja, joissa tiheää asutusta on jo ollut, kuten Perniö ja Kemiön pohjoispuoleinen manneralue (Kerkkonen 1945: 228, 247–248, 254). Siksi ei välttämättä ole ollut mitään tarvetta häätää alkuperäistä väestöä pois. Karjaalla uudisasukkaat ovat ilmeisesti asettuneet vanhan suomenkielisen asutuksen ympäristöön.

On myös mahdollista, että pohjoisempana asuneet hämäläiset yleensä ovat karttaneet rannikkoa ja saaristoa siellä esiintyneiden sekä lännestä että idästä tulleiden sota- ja ryöstöretkien takia. Jos pohjoisempana on ollut tarpeeksi luonnonvaroja, ei ole ollut syytä asettua vakituisesti rannikolle ja joutua alttiiksi ryöstelylle. (Hornborg 1948: 19; Orrman 1990: 211–212; Selén 1996: 32.) Orjakauppaakin harrastivat vilkkaasti ainakin viikingit ja novgorodilaiset, minkä vuoksi on ehkä haluttu pysyä poissa rannikolta. (Remes 2014). Uudisasukkaiden mukanaan tuoma järjestäytyneempi yhteiskuntamuoto sekä heidän taustallaan vaikuttanut syntymässä oleva Ruotsin valtio on voinut tuoda alueelle yleensäkin turvallisemmat olot (Hornborg 1948: 34). Valtio tarvitsi veronmaksukykyisiä ihmisiä (Remes 2014), joten ryöstelyn torjuminen oli sekä valtion että asukkaiden eduksi.

On esitetty, että eestiläisillä vaikuttajilla olisi ollut osuutta siihen, että Uudenmaan saaristo oli tyhjä uudisasukkaiden saapuessa. Yhteyksiä onkin aina pidetty Suomenlahden yli, ja Paadisten sisterssiläisluostarilla oli kyllä vaikutusvaltaa 1300–1400-luvuilla. Eestiläisperäisiä paikannimiä on kuitenkin vaikeaa todeta Uudellamaalla. Toisaalta munkit eivät välttämättä jättäisi eestinkielisiä paikannimiä jälkeensä, koska munkit itse eivät puhuneet pelkästään eestiä. Munkkien alkuperä oli Saksassa, ja Eesti oli sitä paitsi tanskalaisten ja Saksalaisen ritarikunnan hallinnon alla (Kerkkonen 1945: 7). Eli eestiläiset kalastajat ja muut saaristossa liikkujat olisivat todennäköisesti antaneet eestinkielisiä nimiä saaristossa kuten myös luostarin maita viljelleet eestiläiset talonpojat, mutta on toinen asia olisivatko kirkonmiehet ja muu ylimistö sitä tehneet. Joten luostarin toiminta on kyllä saattanut vaikuttaa Uudenmaan saariston asutustilanteeseen, vaikka eestinkielisiä jälkiä ei paikannimissä juuri olisi. Ruotsinkielisiä *munk*-nimiä esiintyykin koko Uudellamaalla (emt. 60–108).

Ennen kansallisaatteiden heräämistä tai herättämistä viime vuosisadalla kieli oli ensisijaisesti viestintäväline. Sen jälkeen se alkoi kuitenkin herättää tunteita, ja tutkijat eivät valitettavasti aina ole osanneet pysyä puolueettomina kieliriidoissa. Siksi on varsinkin vanhoihin tutkimustuloksiin suhtauduttava varovaisesti, koska on havaittavissa selviä merkkejä siitä, että tuloksia on vahvasti haluttu tulkita johonkin tiettyyn suuntaan. Tähän ovat syyllistyneet sekä ruotsin- että suomenmieliset tutkijat. Westmanin (1935) ajatuksissa olen lisäksi näkevinäni vaikutteita 1930-luvun saksalaismielisyydestä. Historian kulku on kuitenkin ollut sellainen kuin se on ollut. Sitä ei aina ole helppo seurata, mutta sitä ei saa tieteen tahtoen vääristää, vaikka se ei paljastuisikaan omien odotusten mukaiseksi.

Kansallisaatteen perustaminen pelkästään kielellisiin seikkoihin on ongelmallista (vrt. Stålhammar 1997: 66). Kuten mm. Heikkilä (2014) on väitöskirjassaan osoittanut, Suomen kansan kielellinen tausta on eri asia kuin sen geneettinen tausta. Kulttuurikin on sekoitus lukemattomista eri suunnilta tulleista vaikutteista. Ennen kuin uralilaiset saapuivat Suomeen n. 3500–3800 vuotta sitten, täällä oli jo indoeurooppalaisia sekä ilmeisesti muitakin kansoja. Jääkauden jääpeitteen sulamisesta n. 10 000 vuotta siten indoeurooppalaisten tulon n. 5 000 vuotta sitten on vielä toiset 5 000 vuotta. Silloisista Suomessa puhutuista kielistä ei ole muuta kuin arvailuja. Koska asutus kuitenkin ilmeisesti on jat-

kunut yhtämittäisena heti jään sulamisesta alkaen, ovat esihistorialliset asukkaat kielenvaihdoksista huolimatta kaikki olleet osallisia ”suomalaisuuden” rakentamiseen. Germaanista väestöä on koko ajan saapunut Suomeen sulautuen jo olemassa olevaan väestöön, tuoden mukanaan kulttuurivaikutteita ja jättäen jälkiään mm. paikannimistöön.

Kansalaisuuden muovautuminen jatkui esihistoriallisen ja historiallisen ajan taitteessa ruotsinkielisten uudisasukkaiden saapumisen myötä. Koska kyseinen uudisasukkaiden aalto oli verrattain voimakas suuntautuen tyhjille ja harvaan asutuille alueille, ruotsin kieli ei tällä kertaa hävinnytkään. Ilmeistä on kuitenkin, että Suomessa asuva väestö ja sen kulttuuri on kielestä riippumatta lukuisan eri kulttuurin yhteensulautumisen ja yhdessä vaikuttamisen tulos. Siihen ovat vaikuttaneet germaanisten ja uralilaisten kulttuurien lisäksi myös alueella ennen näiden väestöryhmien saapumista jo olemassa olleet kulttuurit, sillä maa ei ole koskaan autioitunut eikä väestö täysin vaihtunut. (Carpelan 2004: 207, vrt. myös Huurre 2004: 220; Wiik 2004: 117–118).

Nykypäivänäkään suomalaisuus ei ole staattista, päinvastoin, globalisaatiolla on ennennäkemätön vaikutus ihmisten ajattelutapoihin ja kulttuurin muovaamiseen. Siksi on entistä tärkeämpää selvittää ja tuntea kansakuntamme menneisyys, ei kansalliskiihkon kasvattamiseksi, vaan jotta ymmärtäisimme, että kansamme muodostuu lukemattomista eri vaikutteista, jotka kaikki ovat sulautuneet yhteen nykytilanteen akaansaamiseksi. Mitään loppua ei myöskään ole olemassa, vaan tuhannen ja tuhansien vuosien kuluttua suomalaisuus on taas erinäköistä. Toivottavasti silta menneisyyteen säilyy siten, että suomea ja suomenruotsia puhutaan vielä silloinkin.

Historian varsinaista kulkua ei mikään tieteen haara pysty yksin selittämään, vaan tarvitaan tietoa kielten kehityksestä, kultturioloista, ympäristö- ja luonnonolosuhteista ja niiden muutoksista, valtioiden ja kansallisaatteiden synnystä ja kehityksestä jne. Viimeisimpinä aikoina on saatu uutta mullistavaa tietoa ihmisen dna:n kautta, ja tulevaisuudessa uudet tutkimusmenetelmät ja uudet löydöt saattavat antaa tuloksia, joita emme osaa edes kuvitella. Lopullista totuutta historian kulusta emme kuitenkaan todennäköisesti koskaan saa selville, mutta yhdistämällä kaikki mahdollinen tieto saamme parhaan mahdollisen tuloksen aikaan. Kielitieteellä on tässä tärkeä osuutensa.

LÄHTEET

- Ainiala, Terhi, Minna Saarelma & Paula Sjöblom (2008). *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tampere: SKS.
- Anderson, Benedict (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. 2. painos. Lontoo, New York: Verso.
- Bodin, Per-Arne (1988). Kyrkoslaviskan i Ryssland. Teoksessa: Anders Burius (toim.). *Några hyll(nings)centimeter: Festskrift till Folke Sandgren*. Tukholma: Kungliga Biblioteket. 29–40.
- Carpelan, Christian (2004). Arkeologiset löydöt aikaportaina. Teoksessa: Riho Grünthal (toim.). *Ennen, muinoin*. 2. painos. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura. 188–212.
- Ekebon, K. G. (1880). *Karta öfver Finlands södra skärgård från Jussarö till Porkala*. [online]. [Lainattu 12.2013]. Saatavilla: <http://www.doria.fi/handle/10024/92018>
- Granlund, Åke (1956). *Studier över östnyländska ortnamn*. Helsinki: Akateeminen tutkielma - Helsingin yliopisto.
- Haavisto-Hyvärinen, Maija & Harri Kutvonen (2007). *Maaperäkartan käyttöopas*. [online]. GTK. Geologian tutkimuskeskus. [Lainattu 11.2014]. Saatavilla: http://www.gtk.fi/export/sites/fi/tietopalvelut/kartat/GTK_maaperakartan_kayttopas.pdf
- Haggrén, Georg (2011). *The Colonization of Western Uusimaa in the Middle Ages*. Pp. 4-25 in *Colonists on the shores of the Gulf of Finland*, edited by Marjo Putanen. Lahti: Vantaa City Museum.
- Hakala, Anu. 2013 *Maankohoaminen ja vesistöjen muutokset* [online]. [Lainattu 12.2013]. Saatavilla: <http://www.geologia.fi/index.php/2011-12-21-12-30-30/2011-12-21-12-39-11/2011-12-21-12-39-51/maankohoaminen-ja-vesistoejen-muutokset> geologia.fi
- Hakulinen, Lauri, Osmo Ikola & Paavo Ravila (1967). *Kirjoituksia suomen kielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hausen, Greta (1920). *Nylands ortnamn, deras former och förekomst till år 1600 I*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Hausen, Greta (1922). *Nylands ortnamn, deras former och förekomst till år 1600 II*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Heikkilä, Mikko (2012). Om Finlands världsliga och kyrkliga införlivande med Sverige. *Historisk Tidskrift för Finland*, 437–468.

- Heikkilä, Mikko K. (2014). *Bidrag till Fennoskandiens språkliga förhistoria i tid och rum*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hiltunen, Petri (2001). Uudenmaan sisäosien asuttaminen paikannimistön valossa. *Virittäjä*, 124–129.
- Hornborg, Eirik (1948). *Finlands historia*. Malmö: A.-B. Allhems Förlag.
- Huldén, Lars (2001). *Finlandssvenska bebyggelsenamn*. Helsinki: Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Huldén, Lars (2002). Vad berättar ortnamnen om den svenska bosättningens uppkomst i Finland? Teoksessa: Ann-Marie Ivars ja Lena Huldén (toim.). *När kom svenskarna till Finland?* Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland. 63–80.
- Huurre, Matti (2009). *9000 vuotta Suomen esihistoriaa*. 10. painos. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Häkkinen, Kaisa (1996). *Suomalaisten esihistoria kielitieteen valossa*. Hämeenlinna: SKS.
- Häkkinen, Kaisa (2013). *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Itkonen, Erkki & Ulla-Maija Kulonen, eds. (2012). *Suomen sanojen alkuperä: Etymologinen sanakirja A-K*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Kotimaisten Kielten Tutkimuskeskus.
- Kallio, Petri (2006). *Virittäjä*. [online]. [Lainattu]. Saatavilla: http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2006_2.pdf
- Kepsu, Saulo (2005). *Uuteen maahan: Helsingin ja Vantaan vanha asutus ja nimistö*. Tampere: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Kerkkonen, Gunvor (1945). *Västnyländsk kustbebyggelse under medeltiden*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Kiviniemi, Eero (1975). *Paikannimien rakennetyypeistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Kiviniemi, Eero (1980). Nimistö Suomen esihistorian tutkimuksen aineistona. *Virittäjä*, 319–338.
- Kiviniemi, Eero (1987). Voidaanko nimeämisperusteet luokitella? Teoksessa: Eero Kiviniemi ja Ritva Liisa Pitkänen (toim.). *Kieli 2*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 7–34.
- Kiviniemi, Eero (1990a). *Perustietoa paikannimistä*. Mänttä: SKS.

- Kiviniemi, Eero (1990b). Die lexikalischen Grundzüge der finnischen Ortsnamen. Teoksessa: Heikki Leskinen ja Eero Kiviniemi (toim.). *Finnish Onomastics / Namenkunde in Finnland*. Pieksämäki: SKS. 26–46.
- Kiviniemi, Eero, Ritva Liisa Pitkänen & Kurt Zilliacus (1974). *Nimistöntutkimuksen terminologia*. Helsinki: Castrenianum.
- Korhonen, Mikko (1981). *Johdatus lapin kielen historiaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Koukkunen, Kalevi, toim. (2002). *Sivistyssanakirja*. 2. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kulonen, Ulla-Maija (2000). Kielen vuosituhanneet. *Kielikello 2*.
- Kulonen, Ulla-Maija (2004). Kielitiede ja Suomen väestön juuret. Teoksessa: Riho Grünthal (toim.). *Ennen, muinoin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 102–116.
- Lehtinen, Tapani (2007). *Kielen vuosituhanneet*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Lindkvist, Thomas (2002). Sverige och Finland under tidig medeltid. Teoksessa: Ann-Marie Ivars ja Lena Huldén (toim.). *När kom svenskarna till Finland?* Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland. 39–50.
- Maanmittauslaitos (2017). *Maastotietokannan 3/2017 aineistoa*. [online]. [Lainattu 1.3.2017]. Saatavilla: (lisenssi) http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501
- Mattfolk, Leila & Ritva L. Pitkänen (2015). *Språkkontakt i ortnamn*. [online]. Språkbruk. [Lainattu 22.2.2017]. Saatavilla: <http://www.sprakbruk.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=4324>
- Meinander, Henrik (2014). *Finlands historia*. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Nordling, Carl O. (2004). Was There a Finnish Settlement in Uusimaa before the Swedish One? *Lingustica Uralica*.
- NS = *Nykysuomen sanakirja* (1967). Porvoo: SKS.
- Orrman, Eljas (1990). Den svenska bebyggelsens historia. Teoksessa: Kurt Zilliacus (toim.). *"Finska skären"*. 2. painos. Helsinki: Konstsfundet. 197–265.
- Pitkänen, Ritva L. (1986). *Turunmaan saariston suomalainen lainanimistö*. 2. painos. Rauma: SKS.
- Pitkänen, Ritva L. (1990). Ortnamn av finskt ursprung. Teoksessa: Kurt Zilliacus (toim.). *"Finska skären"*. 2. painos. Helsinki: Konstsfundet. 135–193.
- Remes, Mika (2014). Kainuun Kaunosta tuli kallis orja. *Tiede*, 52-57.

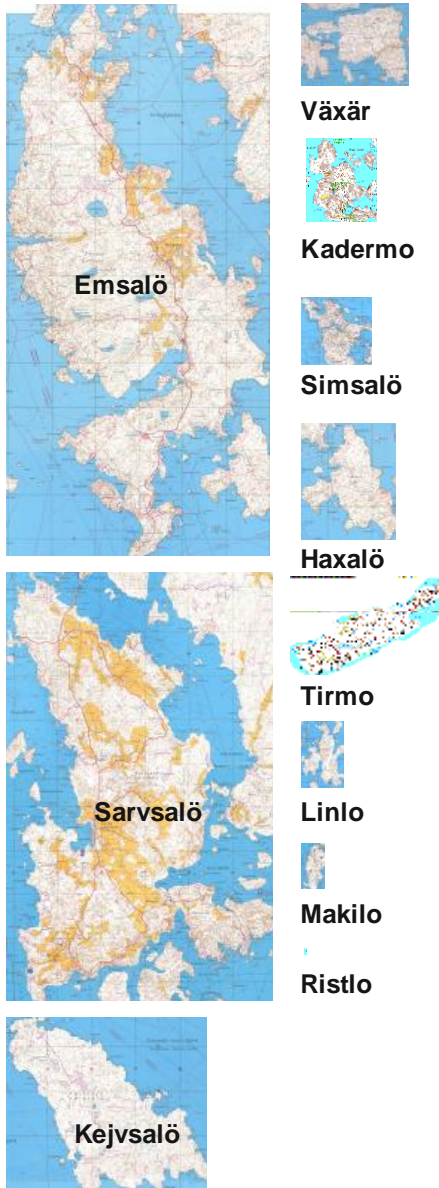
- Saaristoasiain neuvottelukunta. 2005. "Suomi: saarten ja vetten maa." Helsinki.
- Saarnisto, Matti (2002). Finlands kust för tusen år sedan. Teoksessa: Ann-Marie Ivars ja Lena Huldén (toim.). *Närkom svenskarna till Finland?* Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland. 171–176.
- Schalin, Johan (2008). Härdalar, namnet Karis och den första nedtecknade händelsen i Finlands historia. *Finsk Tidskrift*.
- Scharenberg, P. S. v. (1835). *Karta öfver Helsingfors och Sibbo skärgårdar*. [online]. [Lainattu 12.2013]. Saatavilla: <http://www.doria.fi/handle/10024/92056>
- Segerstråle, Curt (1945). Fiskerinäringen. Teoksessa: Einar Pontàn ja Alf Brenner (toim.). *Porkalabygden och dess minnen*. Helsinki: Holger Schildts förlag. 163–181.
- Selén, Göran (1996). *Borgå socken genom tiderna I*. Porvoo: Porvoon maalaiskunta.
- Stålhammar, Mall (1997). *Metaforernas mönster i fackspråk och allmänspråk*. Tukholma: Carlssons.
- Udd, Bjarne (2002). Svenskt i Finland – genetikens bidrag till synen på svensk inflyttning. Teoksessa: Ann-Marie Ivars ja Lena Huldén (toim.). *När kom svenskarna till Finland?* Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland. 149–153.
- Vahtola, Jouko (1980). *Tornionjoki- ja kemijokilaakson asutuksen synty*. Kuusamo: Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys r.y.
- Valtavuo-Pfeifer (1998). *Terrängnamn i Svenskfinland*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Vanhanen, Santeri & Satu Koivisto. (2015). Pre-Roman Iron Age settlement continuity and cereal cultivation in coastal Finland as shown by multiproxy evidence at Bäljars 2 site in SW Finland. *Journal of Archaeological Science: Reports* 1:38–52.
- Vesikansa, Jouko (1989). Nykysuomi. Teoksessa: Jouko Vesikansa (toim.). *Nykysuomen sanavarat*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö. 57–63.
- Wessén, Elias (1951). *Svensk språkhistoria I*. 3. painos. Tukholma: Filologiska föreningen vid Stockholms högskola.
- Wessén, Elias (1957). *De nordiska språken*. 5. painos. Tukholma: Filologiska föreningen vid Stockholms högskola.
- Westman, Ivar (1935). *Nyländska önamn i västra och mellersta samt östra Nyland intill språkgränsen*. Helsinki: Akateeminen tutkielma - Helsingin yliopisto.

- Westman, Ivar (1939). Nyländska önamn II: Landskapets östligaste del omfattande de till Viborgs län anslutna socknarna Pyttis, Kymmene med Aspö och Veckelax. Teoksessa: T.E. Karsten (toim.). *Folkmålsstudier*. Helsinki: Föreningen för nordisk filologi i Helsingfors. 1–120.
- Vidberg, Maria (2016). *Ortnamn i kontakt i Helsingfors: Finska inslag i bruket av gatunamn i svenska kontexter*. Helsinki: Helsingfors universitet.
- Wiik, Kalevi (2004). Suomalaisten ja muiden pohjoiseurooppalaisten alkuperä. Teoksessa: Riho Grünthal (toim.). *Ennen, muinoin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 117–137.
- Zilliacus, Kurt (1966). *Ortnamnen i Houtskär: En översikt av namnförrådets sammansättning*. Porvoo: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Zilliacus, Kurt (1980). Ortnamnsförråden vid språkgränsen i Finland. Teoksessa: Torsten Andersson, Eva BryllaAllan Rostvik (toim.). *Ortnamn och språkkontakt*. Uppsala: Nordiska samarbetskommittén för namnforskning. 317–349.
- Zilliacus, Kurt (1989). *Skärgårdsnamn*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Zilliacus, Kurt (2002). *Forska i namn*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Liite 1. Paikannimien sijainti kartalla

Liite 2. Saarten suhteelliset koot

Tirmo ei enää ole saari, vaan osa mannerta. Mannerosa on poistettu kuvasta.

Ristlo on hyvin pieni verrattuna muihin saariin.

Kartat on tarkoitettu ainoastaan likimääräisen suhteellisen koon ilmoittamiseksi.

Liite 3. Pitkäsén (1986) tavarakennetaulukko

NYKYINEN		ALKUPERÄINEN TAVURAKENNE		No	Esim.	(kpl)	
...	CO-CO(C)	...	CO-CO(C)CO-CO	T3a1	ma-ta-pä-ä-ra - ma-ta-ta-pe-ä	(1)	
		...	CO-CO(C)CO-CO	2	ijä-vi-pä-ä-ra - ki-vi-pe-ä	(15)	
		...	CO-CO(C)CO-CO	3	ri-hi-me-ki - ri-hi-mä-ki	(2)	
		...	COCC-KO(C)CO-CO		ore-ka-re - orr-ki-ka-ri	(7)	
		...	CO-COCCCK	T4a1	va-lakks - va-ha-lakks-si	(3)	
		...	CO-CO-COCC-KO	2	li-lakks - lii-va-lakks-si	(1)	
		...	COC-KOOC	T4b1	höp-ä-lä:(oi) - he-pä-luo-to	(3)	
		...	CO-COCC-CO(C)	T5a1	po-let-ton - pa-lo-met-ä	(1)	
		...	-KO(C)	2	ha-napp-ä - haan-ä-a-pa	(1)	
		...	COCC-KO-COCC-KO	3	pe-norr-kon - pärr-nä-orr-ko	(1)	
		...	CO-CO-COCCCK	T6a1	sy-ve-lakks - sy-vä-lakks-si	(8)	
		...	CO-CO-COOC	T6b1	ma-ta-lä:it - ma-ta-lä-luo-to	(1)	
		...	-COUC	2	so-vi-lä:it - va-vi-luo-to	(19)	
		...	COCC-KO-COUC	3	ko-ko-rais - kulk-ki-läis-	(2)	
		...	COCC-KO-COUCO-CO	4	je-lä-lä:it - päht-ki-nä-luo-to	(2)	
		...	COCC-KO-COUCO-CO	5	ma-ti-lä:it - marr-ä-luo-to	(5)	
		...	CO-COCC-KOCCCK	T6c1	ha-ljen-korpp - ha-kim-korppi	(1)	
		...	CO-COCC-KOCCCK	2	ta-nen-kanit - tamim-mem-kann-to	(1)	
		...	CO-COCC-KOOC	T6d1	je-nes-lä:it - jä-ness-luo-to	(3)	
		...	CO-COCC-KOUCO-CO	2	ka-ri-lä:it - ka-ri-lä-ä-luo-to	(3)	
...	CO-CO-CO-COOC	...	CO-CO-CO-CUO-CO	T7a1	ka-ta-va-lä:it - ka-ta-va-luo-to	(2)	
		...	CO-CO-	T8a1	pajj- - pa-ju-	(4)	
		...	COCC-KO	2	paill - päll-li	(4)	
		...	COCCCK		sannit - sann-ä-	(18)	
		...	COCCCK-KO		jökk - jyrkk-kä	(6)	
		...	COCC(K)	T8b1	ro:n - ruo-na	(11)	
		...	COUC(K)		kait - kait-a	(12)	
		...	COCC-KO		särs - sorr-ä	(3)	
		...	COUC-KO		raist - räis-kä	(1)	
		...	COCC-KO		peit - piet-lä	(3)	
		...	COU-COCC-KOC	2	moisk - moi-joss-ten	(1)	
		...	CO-CO-COCC-KO	T9a1	pö-jär - py-ä-jär-vi	(1)	
		...	CO-CO-COCC-CO		ve-nit - vä-hä-niit-tu	(1)	
		...	COU-CO	2	lo-ton - luo-to	(19)	
		...	COU-CO		häu-ton - hau-ta	(7)	
		...	COU-CO-CO	3	tai-pul - tai-pä-le	(3)	
		...	COU-CO-CO		pe-tit - pie-t-lä	(5)	
		...	COU-CO(C)CO-CO	4	hei-säl - hei-nä-sä-lo	(3)	
		...	COU-CO(C)OCC-KO	5	ro-kall(n) - ruo-ko-all-ä	(5)	
		...	-COO-				
		...	COU-COCC-KOC	6	ko-pos - kau-poss-ten	(17)	
		...	COO-				
		...	COO-COCC-KOC	T9b1	pä-viist - päe-veiss-ten	(2)	
		...	CO-CO	T9c1	maji-jon - ma-jä	(1)	
		...	CO-CO(C)COO	2	hepp-mo - he-po-maa	(9)	
		...	COCC-KO	3	koss-je - koss-ki	(17)	
		...	COCC-KO-CO		särr-je - särrk-kä	(1)	
		...	COCC-KO(C)COO	4	munnä-lä - munn-ä-lä	(1)	
		...	COCC-KO-CO	5	imm-mo - imm-nan-maa	(5)	
		...	COCC-COCC	T9d1	yit-tar - y-itä-ta-ro	(1)	
		...	COCCCK	2	maikk-am - ma-ta-lä-rau-ma	(3)	

NYKYINEN		ALKUPERÄINEN TAVURAKENNE		No	Esim.	(kpl)	
...	CO-CO	...	CO-CO	T1a1	pa-lon - pa-lo	(32)	
		...	CO-CO(CO)COCC-KO	2	ka-las - ka-ä-lä:(lu)-lakks-si	(5)	
		...	CO-CO-COCC-CO	3	le-pon - lä-pi-rau-ma	(6)	
		...	CO-CO-CO-CO	4	hö-pös - hy-pös-sen	(18)	
		...	COCC-KO	5	ha-re - harr-ä	(10)	
		...	CO-CO(C)OCC-KO	6	vä-rok - vä-rä-orr-ko	(2)	
		...	COCC-KO(C)OCC-KO	7	ho-rom - hurr-jen-orr-ko	(2)	
		...	COCC-KUO-CO		ho-nom - haan-nie-mi	(1)	
		...	CO-COCC-KOC	T1b1	je-List - jä-räs-sen	(2)	
		...	COCC-KO-OCC-KO	2	ta-kort - tahh-ko-orr-ko	(1)	
		...	CO-CO(C)COO	T1c1	je-List - jä-räs-sen	(3)	
		...	COCC-KO-COCC-KO	2	vek-Las - vehh-ka-lakks-si	(1)	
		...	CO-CO(C)COO	T2a1	ijä-vi-mo - ki-vi-maa	(4)	
		...	CO-CO-CUO		ta-ka-so - ta-ka-suo	(1)	
		...	CO-CO-CUO-CO	2	ri-ta-ne - ri-ta-nie-mi	(4)	
		...	CO-CO-COCC-KOO	3	ko-vär-mo - ko-ve-rin-maa	(1)	
		...	CO-COCC-CO	4	le-ti-kon - lä-täkk-kä	(1)	
		...	COCC-KO	5	ko-li-kon - kolkk-ka	(1)	
		...	CUO-COCC-KOO	6	ro-nä-so - ruo-nan-suu	(1)	
		...	CO-CO(C)CO-CO	T2b1	ijä-vi-toik - ki-vi-to-ke-	(3)	
		...	CO-CO-COCC-KO	2	ta-ka-ran - ta-ka-rann-ä	(1)	
		...	CO-CO-COCC-CO		i-sp-nit - i-sp-niit-tu	(5)	
		...	CO-COCC-KO-CO		a-ni-sor - a-nih-sua-ri	(1)	
		...	COCC-KOCC-KO-CO	3	jä-va-pär - jär-ven-pe-ä	(1)	
		...	COCC-KO-OCC-KO	4	rö-söl-kon - räss-it-orr-ko	(2)	
		...	(COO-CO-COCC-CO		a-si-nit - uu-si-niit-tu	(1)	
		...	COCC-KOCC-CUO	5	i-lä-sor - ill-veiss-suo	(1)	

---	COCC-COC-KO-CO	---	COUC-KOCC-KO-CO	Ti1e1	lykk-ken-ka-re -- louk-keen-ka-ri	(1)
---	COCC-KOC-KO-KO	---	COCC-KOCC-KOCC-KO	Ti1d1	fjrr-ven-la-re -- krr-veen-harr-ja	(1)
---	COO-CO-COUC	---	CUOC-KO-COUC-KOCC	Ti2a1	ro-u-la-lai -- ruot-u-la-lai-sen	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COCC-KO-CO-CO	2	päi-vä-loi -- päi-vä-luo-to	(1)
---	COCC-KO-COCC	---	COCC-KOCC-KOCC-KO	Ti2b1	härri-je-ma -- härri-je-maa	(1)
---	COCC-KOCC-KOCCCK	---	COCC-KO(C)C-KOCC-KO	Ti2e1	särri-ki-lakk-s -- särri-ki-lakk-si	(3)
---	COCC-CO-COUC	---	COCC-KO-COUC-KOCC		pekk-ki-mäs -- pätk-ki-mäs-sen	(2)
---	COCC-KO(C)C-COCC	---	COCC-KO(C)C-CUO-CO		pass-pa-loi -- pass-pa(fy)-luo-to	(18)
---	COCC-KO-COCC	---	COCC-KO-CUO-CO		härkk-ki-qi -- härri-ki-luo-to	(3)
---	COCC-KOCC-KOUC	---	COCC-CO(C)C-COCC-KO	Ti2d1	katt-i-loi -- katt-i(fu)-luo-to	(1)
---	COO-COCCCK	---	COCC-KOCC-KOUC-KO		hemm-mi-lakk -- hemm-mi(län)-ort-ko	(1)
---	COO-COCCCK	---	COCC-KOCC-KOUC	Ti2e1	hann-gann-kait -- hann-gann-kai-ta	(1)
---	COO-COCCCK	---	COO-CO-COCCCK	Ti3a1	va-lakk-s -- va-ha-lakk-si	(2)
---	COO-COCC	---	COO-CO(C)C-COCC-KO	2	sa-o-lakk-s -- sa-vi-lakk-si	(1)
---	COO-COCC	---	COO-CO-CUO-CO	Ti3b1	va-loi -- va-hi-luo-to	(2)
---	COO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	vi-loi -- vi-hi-luo-to	(3)
---	COO-COCC	---	COO-CO-CO-CO		ko-loi -- ko-ju-luo-to	(4)
---	COCC-KOCCCK	---	COO-CO(C)C-COCC-KO	Ti3e1	vo-loi -- vo-hi-luo-to	(1)
---	COCCCK	---	COCC-KOCCCK	Ti3d1	sys-lakk-s -- si-su-lakk-si	(6)
---	COCCCK	---	COCC-KO-COCCCK		sann-lakk-s -- sann-to-lakk-si	(8)
---	COCCCK	---	COCC-KO-COCCCK		sann-lakk-s -- sann-to-lakk-si	(9)
---	COCCCK	---	COCC-KOCCCK		hirs-lakk-s -- hirs-si-lakk-si	(1)
---	COCCCK	---	COCC-KOCCCK		imm-märs -- ymm-myr-jäis	(1)
---	COCCCK	---	COO-COCCCK	Ti3f1	luusk-loi -- lu-sikk-(ko)-luo-to	(1)
---	COCCCK	---	COCC-KO-CO-CO	Ti3g1	tamm-loi -- tamm-mi-luo-to	(7)
---	COCCCK	---	COCC-KO-CO-CO		järr-loi -- järri-si-luo-to	(4)
---	COCCCK	---	COO-CO-CO-CO		hirs-loi -- hirs-si-luo-to	(2)
---	COCCCK	---	COO-CO-CO-CO		nikk-loi -- niit-uo-luo-to	(2)
---	COCCCK	---	COO-CO-CO-CO		katt-loi -- katt-i(fu)-luo-to	(1)
---	COCCCK	---	COCC-CO(C)C-COCC-KO	Ti3h1	väs-tapp -- väis-ten-a-pa	(1)
---	COCCCK	---	COO-CO-COCCCK	Ti3i1	vär-lakk-s -- vär-rä-lakk-si	(1)
---	COCCCK	---	COO-CO-COCCCK	Ti3j1	lei-lakk-s -- lei-to-lakk-si	(3)
---	COCCCK	---	COO-CO-COCCCK		ro-s-lakk-s -- ruo-s-önn-lakk-si	(1)
---	COCCCK	---	COCC-KOCC-KOCCCK-KO		ma-t-jerrk -- ma-ri-jerrk	(1)
---	COCCCK	---	COCC-KO-COCCCK		ma-ri-jerrk -- ma-ri-jerrk	(1)
---	COCCCK	---	COO-CO-CO-CO	Ti3k1	ha-p-loi -- haa-pa-luo-to	(5)
---	COCCCK	---	COO-CO-CO-CO		kei-v-loi -- kai-uo-luo-to	(6)
---	COCCCK	---	COCC-KOCC-KUO-CO	Ti3l1	ta-s-loi -- la-rr-väs-luo-to	(2)
---	COCCCK	---	COO-CO-COCCCK	Ti4a1	poll-mett-ton -- pa-lo-mett-ä	(1)
---	COCCCK	---	COO-COCCCK-KO	Ti5a1	vä-rem-ta -- vuo-rem-ta-ka	(2)
---	COCCCK	---	COCC-KOCCCK	Ti5b1	ma-ss-ku-um-mo -- ma-ss-ku-um-mo	(1)
---	COCCCK	---	COCC-KO-CO-CO	Ti5e1	pass-ka-loi -- pass-ka-luo-to	(2)
---	COCCCK	---	COO-CO-CO-CO	Ti5d1	räk-ra-ma -- ruo-ko-ra-ma	(1)

---	COO-CO-COCCCK	---	COO-CO-CO-CO	3	am-kok -- a-nin-gan-ort-ko	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	6	majj-sor -- ma-ja-sa-ri	(6)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	majj-nom -- ma-ja-nie-mi	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	31	lamp-pan -- lam-m-pi	(31)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	22	kaikk-kan -- kaikk-ka	(22)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	kaikk-ka -- kaikk-ka	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	11	hann-miif -- hann-mi-ä	(11)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	kankk-kann -- kann-ka-re	(2)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	8	roim-sal -- ruo-nu(f)-sa-lo	(8)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	plikk-ves -- plit-ka-ve-si	(2)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	pen-s-sal -- pärr-nä-su-lo	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	vekk-sor -- vehh-ka-su-o	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	hykk-sor -- hau-ta-sa-ri	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	mäl-jär -- mie-lon-jär-ri	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	kass-sor -- kass-ki-sa-ri	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	41	järr-sor -- järri-ven-sa-ri	(41)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	härk-loi -- här-ka-luo-to	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	kult-i-ran -- kult-ia-ran-ta	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	kuurr-nit -- kurr-jen-niit-ua	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	4	päkk-sol -- pätk-ki-nä-sa-ri	(4)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	tamm-mest -- tamm-miss-ten	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	sönn-pä -- sy-vän-pe-vä	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	lo-oi -- lo-oi	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	ma-y-ton -- ma-ur-to	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	vo-ko-ko -- vaik-ka	(2)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	vä-ri-va -- vä-ri-va	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	ka-oi -- ka-oi	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	ka-oi -- ka-oi	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	ma-s-mo -- ma-s-kun-maa	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	su-ri-pe -- su-ri-peä	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	10	pen-sor -- pärr-nä-sa-ri	(10)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	3	jelt-sor -- kat-ta-sa-ri	(3)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	ra-ka-ri -- ra-hä(f)-ka-ri	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	ko-ka-ri -- ko-uo-ka-ri	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	va-re-ma -- vä-ri-maa	(2)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	suu-ran-pä -- suu-rem-pä	(2)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	ä-ven-sor -- ähh-vann-sa-ri	(2)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	ris-ke-oi -- ri-su-ke-to	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	ma-ri-ä-ä -- ma-ri-ä-ä	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	3	lapp-pä -- lapp-pä	(3)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	4	lekk-ke -- lepp-pä-ke-ri	(4)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	6	äkk-ke -- äkk-ke	(6)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	4	äkk-ke -- äkk-ke	(4)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	5	härri-je-ma -- härri-je-maa	(5)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	6	ka-ri-ä-ä -- ka-ri-ä-ä	(6)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	3	ka-ri-ä-ä -- ka-ri-ä-ä	(3)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	tra-s-tru-ma -- tra-s-tru-ma	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	kuus-ka-re -- kü-ä-ka-ri	(2)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	ra-om-pä -- ruo-nam-pe-ä	(2)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	3	ra-om-pä -- ruo-nam-pe-ä	(3)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	pit-ka-ri -- pätk-ka-ri	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	4	järr-pä -- järri-ven-pe-ä	(4)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	1	hi-ä-ä -- hi-ä-ä	(1)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	5	pe-lan-ka-re -- pätk-ka-ri	(5)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	pihh-la-vann-ka-ri	(2)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	4	halk-ko-pä -- halk-ko-pä	(4)
---	COO-CO-COCC	---	COO-CO-CO-CO	2	järr-ven-pe-ä -- järr-ven-pe-ä	(10)

Liite 4. Pitkäsän (1986) äännesubstituutiosääntöjä

- S2e $e < i$, esim. *peppl_Q:t* ← +*pittkäluoto* (Ko), *pellonkare* ← +*pihhla(va)nnkari* (Ho).
Muinaisruotsin avartumiskehitys (Wessén 1945 § 67), joka on tapahtunut Turunmaan länsiosissa (Iö Ho Ko) myös ennen joitakin pitkiä konsonantteja (mm. *k*, *p*, *t*, *l*) (Hultman 1939 § 44; Ahlbäck 1971: 10–11).
- S4g $-o < -u$, esim. *kr_Q:noma* ← +*kruununmaa* (Rym), *kekkol_Q:t* ← +*koukku*- (Ko).
Pääte-*u* on substituoitu ruotsalaismurteiden pitkätavuisten sanojen *-o*-päätevokaalilla (Hultman 1939 § 81; Wessman 1957: 227).
- S5b $Q: < uo$, esim. *Q:til* ← +*uotila* (Na), *l_Q:ton* ← +*luoto* (Ho Ko Na), *l_Q:m* ← +*luoma* (Ko).
Ruotsissa vieras diftongi on substituoitu pitkällä vokaalilla (Saxén 1895–98: 41; Wessman 1957: 232–233).
- S10 *ai*, *oi*, *Qi*, *ei/äi* Diftongit ovat yleensä säilyneet (Wessman 1957: 233–236; Ahlbäck 1971: 6), esim. nimissä *taipal* ← +*taipale* (Ho Ko), *koikari* ← +*koi(vu)kari* (Ko), *k_Qivas* ← +*kuivassten* (Rym), *heinl_Q:t* ← +*heinäluoto* (Ko), *peistarpä*: ← +*päistärrpää* (Karuna).
- S25a $tj < k$, esim. *tjeitsor* ← +*kaitasaari* (Ko), *tjiwmo* ← +*kivimaa* (Ho).
Jo muinaisruotsissa tapahtunut kehitys etuvokaalin edellä (Wessén 1945 § 49), Turunmaalla muualla paitsi Korppoon Norrskatassa, Nauvossa ja Paraisilla (Hultman 1939 § 240).
- S25c $kC < hC$, esim. (*h_Qkk_Q:t* ←) +*h_Qktl_Q:t* ← +*huhhtaluoto* (Ko Na), (*lekknit* ←) +*leknit* ← +*lehhtiniittu* (Na).
Ruotsissa tapahtunut $h > k$ -substituutio toisen konsonantin (*k*, *t*, *n*) edellä; Saxénin mukaan (1895–98: 78–80) merkkejä muutoksesta on 1300-luvun alusta. Vrt. Hultman 1939 § 228.
- S28 $-n < -m$, esim. *tallsaton* ← +*-satam(a)* (Ho), *su:rnon* ← +*-niem(i)* (Ho).
Ruotsissa vieras pääte-*m* on substituoitu *-n*:llä, mikä on tehnyt nimestä ruotsin *n*-loppuisen yks. määräisen muodon kaltaisen.